

KRÁSA ČESKÉ MINCE

ORBIS

KRÁSA ČESKÉ MINCE

EMANUELA NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ

FOTOGRAFIE
JOSEF NERUDA

ORBIS • PRAHA • 1955

Graficky upravil, obálku a vazbu navrhl
Valdemar Ungermann

Peníze jsou zprostředkující článek směny zboží za zboží. Výhody jejich používání byly v Čechách poznány už v první polovině 10. století. Po několik století byly pak u nás, stejně jako ve většině evropských států vůbec, vydávány pouze ve formě kovových ražených mincí. Až do zavedení kreditního peníze v druhé polovině 18. století, t. j. peníze, jehož hodnota byla diktována a kryta autoritou státu a neodpovídala skutečnému obsahu drahého kovu v penízi, byly mince jediným druhem platidel. Vedle nich se sice zachovávala i objevovala výměna naturálních produktů a naturálních platů, byly známy i pracovní závazky, ale pouze jako doprovod platů v mincích.

Od počátku české ražby za Boleslava I. (929–967) až do jejího konce r. 1857, kdy byla v Praze uzavřena poslední z českých mincoven, měla hrubá, t. j. větší a těžší, i drobná česká mince podobu rozličně velkého a rozličně tlustého kotoučku ze stříbra, zlata či mědi, kterou podržela i po svém znovuzrození v minci Československé republiky. Procházejíc téměř tisíciletým vývojem, čtyřikrát změnila základní jednotku velikostí, vahou, jakostí i jménem v údobí denárovém, brakteátovém, grošovém a tolarovém. Vždycky však zůstalo jejím hlavním kovem stříbro, české stříbro, drahý kov opravdu domácí, jehož bylo dostatečné množství v lůně vlastní země a jehož objevy vedly vždy znovu k zavádění nových druhů mincí, vždy větších a těžších, hodnotnějších. Jejich kupní síla však vždy znovu z rozličných příčin klesala, až se ražená mince v nedávné době stala prostředkem drobné směny, drobným penízem.

Češi nebyli však první, kdo zavedli v našich zemích kovový peníz. Už Keltové – od poloviny 2. století před n. l. do doby krátce po změně letopočtu – propůjčovali litím střížků a vrážením rozličných obrazů kouskům drahých kovů moc, aby se v čilém obchodu jejich měst (oppid) staly platidlem. Bohatá rýžoviště zlata, hlavně na zlatonosných řekách

jižních Čech, skýtala nejčastěji užívaný materiál těchto nejstarších peněz, které vznikly na našem území. Řidčeji se tehdy objevovaly mince stříbrné. Výhradně stříbra používali Keltové pro svá velká a těžká platidla, až když prošli z českých zemí do kraje Pannonské nížiny kolem Bratislavy. V Čechách a na Moravě zůstala pak jen pověst o jejich penězích: podle představy lidu sklouzaly zlaté miskovité peníze Keltů po oblouku duhy. Kde se oblouk dotkl země, tam se nalézaly tyto mince, „duhovky“. Jejich obrazy napodobovaly antické vzory nebo byly odrazem uměleckých i přírodních výtvorů, poznávaných denně v nejbližším okolí nebo na dovezených produktech umělecké či řemeslné tvorby. Zajímavá technika spojovala tu oba hlavní způsoby zpracování drahých mincovních kovů: keltské mince byly raženy na litých střížcích.

I Římané zanechali na našem území stopy v mnohých nálezech jejich kovových peněz (1. stol. př. n. l. až 6. stol. n. l.). Ale nechtěly nebo nebyly antické (převážně římské) mince platidlem i domácího obyvatelstva, na území českých zemí nevznikla z nich žádná.

První skutečně českou mincovní i měnovou jednotkou je denár, ražený už od první poloviny 10. století ve velkém množství v řadě obrazových typů. Byl to peníz poměrně velký, o průměru zhruba 20 mm, těžký přes 1 g a dobrého zrna. Jeho jméno i váhový podklad, karlovská

libra asi o 408 g, přišly k nám z Říma a přes franckou říši. V počátcích feudalismu se nejstarší české denáry staly výrazem vladařské svrchovanosti a svědčí o tom, že u nás lidé bohatli i obchodem. Jsou v jednotlivostech i celku prvořadými historickými prameny. Zachovávají jména vladařů i jejich žen, odjinud neznámá, prozrazují dynastická spojení, jinak neodkrytelná, ukazují zdroje kultury i její výši, jinak neměřitelnou, dokládají hospodářské snažení, bez nich nepostižitelné. Jejich množství a

obecnost jejich používání, dokládané hojnými a velikými nálezy domácími i zahraničními, a jen jedinou zprávou písemnou (Ibrahima ibn Jakuba), svědčí nejlépe o způsobu směny i výroby, o způsobech hospodářství a organizace i o významu mladého českého státu.

Dva rody se u nás dělily o ražbu mincí: vedle Přemyslovců razili v druhé polovině 10. století, prvního století české mince, i Slavníkovci

v krátkém údobí svého snu o vybudování vlastního státu a jeho východní, polské orientace. Úcta k ženě vysokého postavení i původu diktovala na ražbách přemyslovských, vznikajících v mincovnách v Praze, na Vyšehradě a Plzni, do opisů (kruhových legend na okraji mincí) i jména manželek knížat, Biagoty, Adivy-Elfgify a Emmy, již byla na Mělníce ponechána mincovna vlastní. Slavníkovec Soběslav užíval mincoven na Libici i Malíně a razil i pro svého bratra, pražského biskupa Vojtěcha. V druhém desetiletí 11. století se k českým denárům ražbou mladého Břetislava I. připojily i první denáry moravské.

Počínající feudální roztržštěnost se projevuje i podstatnými změnami v českém mincovnictví. České denáry od rozhraní 10. a 11. století poklesají v zrně i váze. Postupem času se uzavírá jejich pohyb do hranic vlastní země, za nimiž opadá velký mezinárodní obchod baltických tržišť, na která od poloviny 10. století české denáry směřovaly. Prvá velká mincovní reforma česká za Břetislava I. (kolem r. 1050) dává českému denáru nejen nový váhový základ, severskou marku, hřivnu, asi o 210 g, ale i nové mincovní číslo (t. j. počet kusů vyražených ze základní jednotky) – patrně 200, a nový zmenšený průměr, zhruba 16 mm, při zachování váhy jednotlivých kusů (asi 1 g). Uzavření mince v hranicích státu vylučuje ji ze soutěže s mincemi cizími a tím otvírá nové možnosti zisků majiteli mincovního práva. Snižování zrna, t. j. ubírání obsahu drahého

kovu, čistého stříbra, se stává prostředkem tu mírného, tu bezostyšného využívání mincovního regálu. Ze stanovené váhové jednotky je raženo mnohonásobné množství denárů, jakostí velmi špatných a také váhově oslabených. Třeba několikrát do roka jsou vydávány nové druhy mincí, vždycky horší jakosti, a lid, který stále více si zvyká na používání mince jako směnného prostředku, musí několikrát do roka měnit své denárky za nové, jiných obrazů. V tom se však objevil světlý okraj mraku: časté střídání mincovních obrazů, ono smutně proslulé „obnovování“ mince (*renovatio monetae*), vytvořilo podmínky pro překvapující rozkvět výtvarné stránky naší mince, vyznačující se především velikým bohatstvím ikonografickým.

Nucená směna a nesmírné vykořisťování mincovního regálu podkopaly však důvěru k raženému penízi. Hlasitě se ozývala nutnost základní změny mince. O tu se pokusil dvakrát Přemysl I. Po druhé kolem r. 1210 zavedením nového druhu mincí, brakteátů, mincí jednostranných, z tenkého, jakostí dobrého stříbrného plechu. Tak se i v mincovnictví projeví převratné změny 13. století, věku skoncování s feudální roztržitostí, přeměny většiny naturálních platů v pevné peněžní renty, věku zvýšené výroby v nově objevovaných dolech hlavně Českomoravské vysočiny a v nově zakládaných městech. Noví osadníci, němečtí kolonisté, kteří přišli do země, aby obdělávali více půdy a zvýšili výnosy dolů horním podnikáním, přinesli k nám patrně i vzory pro nové mince, které – a v tom byl i jeden z úkolů nového druhu peněz – měly vypudit k nám pronikající brakteáty německé, převážnou většinou míšeňské. Proto české „plecháče“ napodobovaly míšeňský vzor do podrobností. Jakmile však byl odkrýváním nových bohatých zdrojů stříbra dán materiálový podklad a jakmile byl splněn i úkol českých brakteátů vytlačit míšeňské, vyhověl Přemysl II. potřebě většího nasycení oběhu větším množstvím peněz kolem r. 1260 decentralisací ražby, t. j. zřizováním řady přechodně pracujících mincoven v rozličných živějších horních a obchodních střediscích Čech, Moravy, Slezska a Lužice. Vnější projevem této druhé velké mincovní reformy 13. století bylo zmenšení střížku českých brakteátů ze 44 mm na 17–32 a 13–24 mm. Zároveň se zpestřila obrazová náplň t. zv. středních a malých brakteátů, kde se jeden a týž obraz objevuje

i na mincích několika velikostí. Šlo tu o pokus první mincovní soustavy kovových peněz, vedle sebe současně vybíjených.

Peněžní krise celé Evropy v druhé polovině 13. století, způsobená vedle jiných důležitých příčin i zhroucením denárového systému, vedla přechodně i u nás k používání neraženého stříbra, hodnoceného podle váhy a jakosti, konečně pak k největší měnové a mincovní reformě r. 1300. Veliké stříbrné bohatství v okolí Kutné Hory dalo tehdy základ zaražení nejslavnější české mince, pražského groše, pilíře českého mocenského postavení ve 14. století a hmotného předpokladu kulturního vývoje u nás. Vznikla tu skutečná peněžní soustava, zavedená družstvem italských finančníků po vzoru francouzské reformy z r. 1266, která v groši, vážícím původně skoro 4 g 15lotového stříbra – to znamená, že k 15 lotům stříbra byl přidáván 1 lot mědi – přinášela hrubší minci pro větší platy. Groš se dělil na dvanáct dílů, t. zv. malých pražských peněz (parvů), jež sloužily drobnější směně. Tímto rozdělením rozšířilo se užívání raženého kovového peníze do nejširších vrstev. I váhová jednotka prodělala změnu. Byla zavedena těžší hřivna o 253,14 g. Důmyslným rozhodnutím, že se stříbra smělo používat v platech uvnitř země i za hranicemi jen v podobě ražených mincí, byl královské komoře poskytnut pramen

48

44

45

49

značných příjmů, plynoucích z poplatku za ražbu, t. zv. ražebného. Ražba byla přenesena do jediné mincovny českých zemí, do Kutné Hory, kde ve Vlašském dvoře, v neméně než 17 dílnách, „šmitnách“, bylo soustředěno všechno mincovní dílo.

Pražský groš měl být „věčným“ penízem, beze změny v obrazech, váze i jakosti. Ve skutečnosti zachoval až do svého zrušení r. 1547 beze změny pouze své obrazy: na líci českou korunu, na rubu českého lva.

Okolo nich se pak v opisech střídala jména vladařů. Váhově i v jakosti klesal po celou dobu svého trvání. A přece i pak to byl vždy stálý a důvěryhodný peníz, který byl nejen napodobován (v Polsku, Uhrách, německých krajích, hlavně v Míšni), nýbrž i ochotně přijímán jako dobré platidlo. Když ke konci 14. století, v době všeobecné krise, kdy se již schylovalo k revoluci, poklesal ve svém zrnu stále zřetelněji, stal se ve franckých a vestfálských německých městech předmětem velmi zajímavé peněžní machinace: každý kus byl zkoušen a dobré groše byly označovány zvláštní značkou, obyčejně součástí městského znaku, v jehož obvodu byl pak takovýto „kontramarkovaný“ groš brán jako místní platidlo. Daleko větším výkyvům jakosti než groš byla vystavena drobná mince, určená nejširším vrstvám, která měla sama v sobě od svého počátku velké nebezpečí. Její výrobní náklady byly totiž poměrně větší než její kupní síla. Od počátku lákalo tedy snížit výdaje spojené s její výrobou ubíráním obsahu drahého kovu v ní, což ovšem záhy vedlo k další ztrátě její kupní síly a zároveň ke stoupaní ceny hrubé mince, pražského groše. Tento problém drobné mince byl z nejvleklejších a nejožehavějších až do zavedení drobných peněz z mědi, jejichž kupní sílu stanovil stát.

Pokles zrna pražských grošů se však už za Jana Lucemburského a Karla IV. vedle všech ostatních složitých příčin projevil i zavedením zlaté ražby ve střední Evropě. I zde byly Čechy první, když r. 1325, patrně před uherským Karlem Robertem a jistě před všemi ostatními vladaři severně Alp, dal Jan Lucemburský, opět pomocí italských peněžníků, zarazit prvé české dukáty, florény. V Čechách však bylo málo zlata, a tak proti českému stříbru, které živilo českou minci především, zvítězilo zlato uherské. V podobě proslulých uherských dukátů, jimž dodávaly materiál slovenské hory a jež razili pregéři v kremnické mincovně, oslabilo uherské zlato kupní sílu pražských grošů. České dukáty, vzácnější uherských, byly s nimi téže neměnné váhy – 3,5 g – a jakosti – 23 karátů 9 grénů – až do r. 1576, kdy byly v zrnu o 1 grén sníženy na stupeň jakosti dukátů rakouských. Všechny zlaté ražby bývalého soustátí habsburského byly pak sjednoceny na tomto nižším základě až r. 1750. Století šestnácté a sedmnácté bylo dobou ražby honosných násobků českých dukátů, dvou, tří, pěti a desetidukátů, z nichž poslední byly mnohdy jen

odražky tolarů ve zlatě, v němž byly vzácně odraženy i menší, drobnější druhy mincí. Osmnácté století znalo pak i četné dukátové díly.

Drobná mince česká, původně zprostředkovatelka drobnější směny, byla nejvlastnější mincí lidu. V době husitské ovládla domácí platy docela, jsouc vydávána neustále v Kutné Hoře, přechodně i v Praze, Brně, Olomouci, později i v Plzni, Jihlavě a Znojmě, v Kladsku a Zhořelci

53

i v řadě slezských mincoven, v některých soukromých a v mnohých pokoutních mincovnách. Špatné drobné peníze domácí i cizí, hlavně rakouské, staly se útrapou všemu lidu a jejich vymýcení bylo těžkým úkolem, o nějž se již pokoušel jak společný mincovní řád Karla IV. a Václava IV. z r. 1378, tak první český mincovní řád Jiřího z Poděbrad r. 1469. Ten však zavedl do české mincovní soustavy jako polovinu pražského groše groš míšeňský, ponechávaje současně do groše sedm peněz, později „bílých“, a čtrnáct haléřů, později „černých“, „malých“ peněz. Tento poměr zůstal pak zachován, i když Kutná Hora ožila novým bohatstvím svých dolů a novou hojnou ražbou pražských grošů Vladislava II.

V té době však byla již v Tyrolsku pod vlivem Itálie, která tehdy ještě vládla evropskému obchodu a peněžnictví, a na základě změn ve výrobě a otevření bohatých stříbrných dolů v údolí Innu, zaražena nová stříbrná hrubá mince, nazvaná uncialis, Guldiner, Gulden. Měla mít ve stříbře tutéž kupní hodnotu jako měl dukát. Tyto mince napodobovali saští vévodové od r. 1500, když jim stříbrné bohatství severního svahu Krušných hor dalo pro jejich ražbu surovinovou základnu. Jméno – to-

lar – však daly novému penízi velké mince šlikovské, ražené od r. 1519/20 ze stříbra, dobytého ze země v okolí Jáchymova. V nich vykristalovala v peněžní formě potřeba renesančního hospodářství i kultury, potřeba většího platidla a zvýšeného počtu oběživa, vždy znovu pevně skloubeného do určité měnové a mincovní soustavy. Vyváženost vnitřního poměru jednotlivých druhů mincí k sobě navzájem byla ukazatelem buď pevné vlády nebo slabosti její a její správy. Tolar – váhy přibližně 29 g, jakosti zhruba 14lotové – měl také sloužit jako politický jednotící prostředek ve snaze Ferdinanda I. o sjednocení českých, alpských a uherských zemí, ba dokonce i německých a španělských držav habsburské dynastie. Byl vedoucí mincí a jednotkou měny až do 18. století a vlastně (v podobě dvacetizlatkové, konvenční měny z r. 1750 a rakouské měny z r. 1857) až do zavedení korunové měny r. 1892. Prodělal ovšem průběhem více než tří století veliké změny, neboť v žádném jiném údobí ve vývoji české mince se neměnily tak radikálně historické podmínky po stránce výrobní, hospodářské, filosofické i politické. Největší vliv na změny mince v tolarovém údobí měly zámořské objevy a technické pokroky, přesun těžby drahých kovů z Evropy do Ameriky i přemístění průmyslové výroby a obchodních středisek na pobřeží Atlantiku. Hluboko do 18. století zůstává ražená mince přímo ztělesněním pojmu peníze vůbec, třebaže přitom trvalo, jako přirozený výsledek formování feudálních velkostatků, počítajících s nevolníky, zčásti i hospodářství naturální.

Tolar však nestačil splnit touhu Ferdinanda I., který chtěl finančním, měnovým sjednocením zemí připravit jejich politické splnutí. R. 1561 zavedl Ferdinand I. i u nás (po prohlášení v říši r. 1559) ekvivalent zlatého rýnského ve stříbře, zlatník o 60 krejcarech. Zlatníková měna byla však prosazena vlastně jen v zemích českých, ale už r. 1573 pro odpor českých stavů byla změněna v tolarovou. V dílčích druzích tolarové měny byla v letech 1576–78 zavedena nová mince, malý groš, jediná česká ražba s českým nápisem. Řeč ostatních byla latinská, na některých mimořádných ražbách a v 18. století německá.

Ještě jednou byla pak proti tolarové měně zavedena jiná, krejcarová měna českých stavů, a to mincovním řádem r. 1619. Byl to výsledek

úmyslných i neúmyslných příprav třicetileté války, výsledek velikých změn hlavně v těžbě drahých kovů. České domácí doly během 16. století zchudly tak, že se v nich práce nevyplácela anebo byla zastavena docela. Mincovny byly mnohdy odkázány na překupníky mincovního materiálu, kteří diktovali ceny zlata a stříbra. Příliv zámořských kovů, hlavně stříbra, způsobil však pokles jeho ceny a tím na druhé straně prudké zdražení všech potřeb. To je ona „revoluce cen“, která vedla k velké inflaci t. zv. kiprové doby, vzniknuvší ve středním Německu v prvních desetiletích 17. století a vyvrcholivší v českých zemích v prvních letech třicetileté války. Měla všechny znaky velikých inflací a byla u nás vyrovnána státním úpadkem z 28. XII. 1623, t. zv. kaladou (asi 89% snížením kupní síly všech druhů mincí). Byl to tak veliký úpadek, že ani dnes nepochopíme, jak bylo možno po něm vésti ještě 25 let válku. V té době byla u nás zavedena i nová váhová jednotka mincovní, vídeňská hřivna (280 g), a po několika starších pokusech i nová ražební technika, strojová.

Následky třicetileté války a nové války, turecké a francouzské, však záhy, spolu se stupňující se okázalostí a nádherou dvora i feudálů, způso-

bily novou inflaci, nejprve drobné mince, koncem 17. století pak i hrubé. V těch machinacích došlo k sjednocení mincovnictví všech habsburských zemí, které ponechávalo jednotlivým zemským celkům některé speciální, hlavně drobné druhy mincí. Tajený 25% úpadek druhé poloviny 17. století byl na počátku 18. století vlastně obdivuhodně vyrovnán.

Hledání nových finančních zdrojů, rozličné územní ztráty, nové a nové války (turecké, o dědictví španělské a hlavně o dědictví rakouské) přinesly mezi tereziánskými reformami i veliké změny v mincovnictví. Vedle zavedení t. zv. dvacetizlatkové měny r. 1750 (20 zlatých = 10 tolarům), od r. 1753 nazývané konvenční, nejpronikavějšími novinkami té doby bylo zavedení kreditních peněz: r. 1760 drobných mincí z mědi a r. 1762 papírových bankovek, bankocetlí. Přílišné rozmnožení obou nových druhů platidel a podstatné zvýšení nominální hodnoty měděných mincí v napoleonských válkách vedlo k novému státnímu úpadku, osmdesátiprocentnímu snížení ceny platidel ze dne 20. února 1811. V českých zemích byl úpadek vyhlášen 15. března téhož roku.

Prudce se rozvíjející průmyslová výroba a veliký rozmach těžby užitkových nerostů, hlavně uhlí, vyžádaly si zavedení velikých peněžních nominálů, mezi nimiž kovové mince poklesly na drobné peníze. V rychlém zrodu obligací, bankovek, státovek, směnek, šeků, akcií atd. změnila se zavedením metrické soustavy r. 1857 naposled i váhová základna ražených mincí. České mince na tomto podkladě už raženy nebyly, neboť téhož roku habsburský centralismus uzavřel v Praze poslední z českých mincoven.

* * *

Průběhem téměř 1000 let byly české mince raženy v několika mincovnách. V tolarovém údobí razili peníze v Praze (1537–1857), Kutné Hoře (do 1726), Jáchymově (do 1670–71), Českých Budějovicích (1569 až 1611) a Vratislavi (do r. 1740). V době třicetileté války i v Brně, Olomouci, Mikulově, Opavě a v řadě dalších slezských mincoven a v Kladsku. Také mnozí členové šlechtických rodin, jimž se pro rozličné zásluhy a leckdy jako úplatek dostalo mincovního práva vedle krále (od začátku české vládní ražby nikdo nepochyboval o právu českého vladaře razit mince podle vlastního uvážení a rozhodnutí), mincovali v královských nebo soukromých mincovnách. Nejslavnější mincovnictví soukromé bylo šlikovské. Vedle nich se uplatnili jako mincovní pánové významně i Pernštejnové, Rožmberkové, Liechtensteinové, Eggenberkové a Schwarzenberkové, Albrecht z Valdštejna, Lobkovicové, Nosticové,

K. E. Fürstenberg a biskupové a arcibiskupové olomoučtí. Bohaté bylo mincovnictví slezských knížetství. Zato města česká, vyjma slezských, razila skrovně a jen v době nouze o směnný prostředek.

* * *

Velmi důležitou pro výrobu mince byla její technická stránka. Přípravné práce i hlavní fáze vlastní ražby zůstaly vlastně vždy stejné, ale přizpůsobovaly se znalostem doby. Drahý kov, ať důlní nebo t. zv. pagament – kovové zlomky rozličného náčiní nebo z oběhu stažené mince – se nejprve přepálením zbavil nečistot a pak se smíchal s přísadou, nejčastěji mědí, na předepsaný stupeň čistoty (fejn, zrno). Takto „sazený“ kov se lil do „cánů“ v podobě prutů, které se vytepávaly na „pláty“ určité tloušťky, také předepsané. Z nich se vystřihovaly kruhové kotoučky, střížky, které po „vybílení“, t. j. po vyvaření v stanovených bílicích roztocích, dostali pregéři. Ti minci opravdu razili. Zhruba do 30leté války razila se u nás všechna mince ručně. Teprve polovina 17. století přinesla po dřívějších nesmělých pokusech stroje. Nejprve přípravné, válcovací, tažné, pro tažení mincovních plátů, z nichž se vyrážely mincovní střížky. Pak válcovací stroje razicí, ještě později taškové, pak vřetenové (náhozné), pak hydraulické lisy a konečně elektrické stroje. Úder kladivem se tak pomalu měnil v tlak razidla na střížek.

I výroba razidel prošla kolikerym stupněm vývoje a hrála velikou úlohu hlavně v době ruční ražby. Razidla měla vždy zhruba podobu válce, na jehož jednom kruhovém konci byl negativně umístěn svrchní obraz mince. Spodní býval u dvoustranných ražeb na rovné plošce do dřevěného špalku zapuštěného spodního razidla, nejčastěji podoby komolého kužele. Mincovní razidla byla vykována ze železa, vzácněji lita ze zvono-viny. Mladší jsou ovšem z oceli. Nejstarší obrazy byly na jejich plošku přeneseny vrážením pozitivních punců se základními geometrickými tvary, z nichž se mosaikovitě skládala písmena i části prostých obrazů. Koncem 11. století však došlo k základní změně výroby razidel, která pak umožnila onen rozkvět umění na českých denárech 12. století. Razidlo bylo i nadále hotoveno vrážením pozitivních punců do jeho razicí plochy.

Ale tyto puncy byly již složitější a vybíjely se jimi celé části obrazů, které pak umělci, řezači želez, rytím spojovali. Ba zdá se, že rycí technika v době, kdy úpadkové mince 12. století se mění v pravé poklady románského umění, vytvořila dokonce i některé obrazy v jejich celistvosti přímo, bez použití punců. Těch se však používalo pak i v grošovém a tolarovém údobí české mince. Zachované jednotlivé puncy 16. století a počátku 17. století nás jasně poučují o tomto postupu a i mince samy ukazují leckdy, jak některý punc byl chybně zapaščen a porušil ladnost a čistotu

43

40

42

obrazu. Rytím mincovních obrazů na plochy razicích válců, taškových razidel i moderních razidel, která jsou zhotovována strojem redukcí velkých modelů, přestala stará puncovací technika docela.

Odchylnou ražební technikou vznikaly brakteáty. Jejich jednostrannost a tenký střížek, mnohdy lístkovitý, dovolily, aby jediným úderem kladiva bylo vyraženo několik mincí najednou. Bylo to vítané zrychlení výroby a proto se téže techniky užívalo i po 13. století při ražbě vydutých (dutých, brakteátových) drobných peněz. Některé brakteáty se snadno, zvláště na okrajích, lámaly. Celkem však musíme obdivovat jejich pružnost.

* * *

Lidská práce, již české peníze vznikaly, byla rozličná a těžká. Všelijakým způsobem se podíleli jednotlivci na přípravných pracích i vlastní ražbě. Už samo získávání kovu tvrdým dílem kutacím v dolech patřilo od-

jakživa k nejobtížnějším pracím. Zdlouhavé a pracné bylo i získávání ražebního materiálu z pagamentu. Všechny jednotlivé fáze postupu při přípravě ražby vyžadovaly velké síly a zručnosti, stejně jako ražba sama. Vedoucí úředníci měli pak značnou odpovědnost za správnou jakost mincí. Od 16. století ručili svým mincmistrovským nebo vardajnským (kontrolor mincovny) znamením za dobré zrno. V každé mincovně byla však vedle řádných zaměstnanců velká potřeba nejrozličnějších pomocníků externích, na př. kovářů, povozníků, hrnčírů a pod. Velmi důležitými, ač méně hodnocenými osobami byli vlastní tvůrci mincovních razidel, řezači želez, někdy sami navrhovatelé, jindy pouzí reproduktori návrhů jiných. Mnohdy skuteční umělci, jindy řemeslníci. Čím více se stávaly obrazy mincí oficiálními, sevřenými heraldickými a právními předpisy, tím omezenější mohla být invence a tvůrčí svoboda umělce – tvůrce mincovního obrazu.

* * *

Mincovní obraz je výrazem své doby. Vyrůstá z jejích myšlenkových proudů, z jejích představ a její touhy, i z jejích schopností výtvarných. Bývá leckdy sestersky spojen s pečetí, ale vždycky spřízněn s jinými světy umění, hlavně s monumentální i drobnou plastikou, architekturou a knižní malbou, a přitom je uzavřen do zcela malé plošky vnitřního pole mince. Výtvarnou stránku mince nelze si představit bez spojitosti s ostatním uměním minulosti i současnosti. Odrážejí se v ní i odlesky největšího mincovního umění, antického. A přece na rozdíl od obrazového světa řeckých mincí, dýšících radostí ze života a jeho smyslového pojetí, na rozdíl od hýřivé plnosti obrazů, bohatých znalostí přírody, na rozdíl od portrétního umění římských mincí, stává se nejvlastnějším výrazem středověké mince především symbol, plný tajemných náznaků, společného duchovního majetku všech zemí, které ovládlo vítězné křesťanství, vyrůstající z poraženého antického světa a dělící svou moc mezi světské vladaře a církve. Proti vysokému reliefu antických, hlavně řeckých mincí spokojily se naše mince podstatně nižším a plošším reliefem.

Od počátku české ražby objevovaly se v poli denárů nejprve jednoduché symboly boží a panovnické moci a křesťanské víry, pak náznaky

figurálních motivů, hlavně poprsí knížete i kněžny, vyjádřené schematicky, ba přímo geometricky a ornamentálně. Některé motivy byly myšlenkovým majetkem domácím. Většinou však se od počátku na českých mincích vyskytovaly motivy cizího původu, jež vznikly někdy ve velmi vzdálených oblastech, nejčastěji vikingské, anglosaské a byzantské, někdy i stopy působení antických i orientálních vzorů, přejímaných často hodně složitě. V době uzavření mince v hranicích státu (asi od r. 1050) nová technika, rytecká, štědře poskytla možnosti tvůrčím schopnostem, vyzrálým patrně dotykem s oblastmi nejvyššího umění. Z bohaté studnice románského umění, myšlenkové i tvarové, čerpali tvůrci našich mincí podněty pro mincovní obrazy, které jsou nejkrásnějšími v současné Evropě a v nichž vrcholí románské umělecké řemeslo, ba všechno umění naší drobné plastiky románské.

Tehdy, jen jedenkrát ve svém vývoji, povznáší se naše mincovní umění nad pouhý symbol a stylisovaný tvar, naplňuje se znovu teplem skutečného života a rozechřívá se žářem tvůrčího vzruchu, třebaže také po-

znamenáno dobou a přísností křesťanské symboliky. Je pozoruhodné, že o něco později, ale se stejným zaujetím a s obdobnou účinností rozkvétá mincovní umění německé, jenomže na zcela odchylném druhu mincí, na německých brakteátech. Děje se tak přibližně z týchž příčin a patrně působením týchž vlivů křížových výprav, na něž nesmíme zapomenout ani při hodnocení českého mincovního umění v době jeho největšího rozvinu. Zůstává bez odpovědi otázka, kdo byli a odkud přišli rytci želez, kteří vtiskli svým vyspělým ryteckým uměním onen svěží půvab našim denárům, pozvedající je vysoko nad jejich platební funkci do oblasti umělecké tvorby. Mohli to být, jak vyplývá ze srovnání nejen s mincovním materiálem všech zemí, nýbrž i s památ-

kami nejrozličnějšího uměleckého tvoření i s doklady uměleckých řemesel, buď cizinci, přišli do Čech, nebo i domácí umělci, kteří poznali cizí světy velkého umění. Je téměř jisto, že tvořili samostatně, třebaže příbuzné motivy nalézáme na některých cizích, hlavně bavorských ražbách, jejichž obdobu můžeme vysvětlit nanejvýš společným pramenem. A je neméně jisto, že oba okruhy, v nichž dosáhlo románské umění v mincovní plastice nejpůsobivějších forem, svět českých denárů a německých brakteátů, přiblížily řezačské dílo sféře monumentálního umění tak jako nikdy už později.

Čekali bychom, že dokonalá forma německých brakteátů se uplatní i v české brakteátové ražbě. Lineární ztrnulost brakteátových obrazů českých váže se však přísně po celou prvou polovinu 13. století na svůj míšeňský vzor. Mincovní umění rytířské doby se u nás už vyžilo v bohatství denárových obrazů. Funkce peníze v údobí vznikajících a obnovujících se měst, v údobí vzrůstu skutečného peněžního hospodářství, nabývá u mince větší váhy než její formální výraz. I střední a malé brakteáty a dvoustranné denáry hlavně moravské zachovávají slavnostní ztrnulý způsob dekorativního umění. I obrazový obsah se podstatně změnil: proti náboženské symbolice románské doby zmocňuje se pole mincí symbolika světská kombinací obrazů lidských a zvířecích těl, nejrozličnějších hybridních tvorů i architektonických tvarů a motivů. Pokročilé rytířství diktuje pak i naší minci, aby tlumočila heraldickou figuru svého majitele.

Jinak až překvapuje, že se na českých groších jeví tak málo charakteristických znaků gotického myšlenkového světa. Bohatství jeho architektury, bohatství velké plastiky, knižních miniatur, ozvuk jeho básní i písní, každý projev jeho uměleckého řemesla – to vše nenašlo ztvárnění na našich mincích, třebaže cizí mince, na př. francouzské nebo anglické, zrcadlí charakteristického ducha gotického umění nejen ve formě, nýbrž i v ikonografické náplni. V té době byla u nás mince už považována za záležitost především hospodářskou a její výtvarné obohacování ustupovalo zájmu politicko-ekonomickému. Tu se mincovní umění české rozchází také i s ryteckým uměním českých pečetí, s nímž bylo v době vrcholné románské tvorby spjata dokonce touž dílnou.

Vlivem francouzským, ale patrně rukou italskou dostává se charakteristické české minci gotického údobí, pražskému groši, krásné a důstojné úpravy, která používá i dekorativnosti písma a zachovává proti mincím západních zemí, namnoze velmi plochým, i dostatečnou hloubku svého reliefu. Méně plastické jsou zlaté ražby, přejímající od r. 1325 tvar i podobu florentských zlatých, florénů. I zlaté mince české jsou v prvé řadě penízem, který zachováváním téhož obrazu zvyšuje důvěru v sebe. A přece jsou to tyto mince, na nichž se objevuje první skutečná podoba mincovního pána. V dvojím obraze Karlově na českých dukátech, mladistvém před a starším po římské korunovaci, jež můžeme přímo datovat tvarem koruny české nebo císařské, můžeme bezpečně vidět první mincovní pokus o zpodobení tváře českého krále na české minci.

Jinak teprve hrubá základní jednotka tolarové ražby vyjádřila s náležitým pochopením význam osvobození osobnosti, vracejíc se k římskému císařskému portrétu. V touze po zpodobení své osoby na minci zavodili s ním záhy téměř všichni mincovní páni. Portrét vladaře a podoba

60

64

66

jeho znaku zůstaly pak již trvalým obsahem mincovních obrazů. Oba tyto hlavní obrazy, ryze reprezentativní, prošly všemi změnami stylu velkého umění, mezi nimiž sytost a okázalost barokních forem a sevřenost klasicistických linií působily nejvýrazněji. Od konce 17. století se na našich mincích stále víc ukazoval vliv vídeňského dvora, patrný zejména od založení rytecké akademie r. 1715. Oba obrazy mincovní byly určeny právními předpisy, přísně stanovenými vládnoucími kruhy, a oba

se stále více stávaly pomůckou politického boje. Tvůrčí individualita autorů mincovních obrazů, známých od počátku 16. století často i podle jména, byla takto podstatně omezována. Zachované návrhy umělců jsou neobyčejně vzácné. Oblast svobodné tvorby na kruhovém terči z kovu přenesla se od konce 14. století do světa medailí.

* * *

Jsou tedy ony drobné kovové kotoučky, které mají funkci platidla, po mnohých stránkách zajímavé. Mnohostranná byla i péče oddaných vykladačů jejich významu a pramenné hodnoty. Mnohokrát se zkušený historikové snažili vyčíst z jejich zřejmých i skrytých znamení svědectví zašlých dob a jejich hospodářských a politických dějů. Jejich váha, rozměr a jakost byla nejednou zkoušena, aby promluvila řečí čísel o tom, jak žil člověk, užívající určitého druhu kovové mince jako mzdy za práci nebo bezpracného důchodu na ukojení svých potřeb. Nejednou dávaly obraz i písmo hrubých i drobných mincí svědectví vkusu doby a možnosti svobodného výtvarného projevu. Této stránce české mince nebyla u nás dosud věnována soustavná pozornost. Spíše na okraji a příležitostně se čeští dějepisci umění obírali ikonografickou náplní mincovních plošek a hodnocením její formy. Jen doba onoho překvapujícího uměleckého rozkvětu českých denárů doby románské našla vedle několika jiných vážných badatelů, jak se strany numismatiků, tak se strany našich dějepisců umění, své mistry: Gustav Skalský se jí obíral v podrobné práci *České mince a pečeti 11. a 12. století* a Jan Květ v několika speciálních studiích, vrcholících v klasické stati *Sochařství, malířství a umělecká řemesla v druhém díle Osmera knih o Praze (Praha románská, 1950)*. Třebaže tato práce svou hutnou formou mistrné zkratky jde na sám kořen onoho nejpodivuhodnějšího zjevu, vnější stránky českých denárů 11. a 12. století, přece jen byla časově omezena na tyto vrcholné umělecké projevy české mince. Také počet vyobrazených mincí musil být úměrně ostatní látce zmenšen. A tak zůstává i nadále umělecké bohatství obrazů českých mincí nedosti známo. Jeho proniknutí do širokých kruhů ztěžuje i nepatrný rozměr mincovní plošky, leckdy poškoze-

né oběhem peníze, pro něž bývá i mincím, vystaveným v museích, věnována jen malá pozornost. Je to fotografická zvětšenina – u nás po prvé ve velkém rozměru použitá Janem Květem r. 1935 ve Volných směrech – která přibližuje mincovní obrazy širokému kruhu zájemců. Trvalou formou zpřístupňuje materiál dějepisci umění, aby na něm ukázal krásu i všednost, uměleckou volnost i úřední předpis, samostatnou tvorbu i závislost na jiných, třeba dalekých předlohách, aby zhodnotil proudy a dotyky, tvůrčí sílu i její nedostatečnost. Numismatik může tento důvěrně známý materiál pouze připravit.

Proto také řadíme skrovný výběr českých mincovních obrazů přísně chronologicky, snažíce se zachytit z každé doby výtvarného snažení i z každého druhu mince alespoň typické ukázky. Vědomě tedy upouštíme od seskupování obrázků podle jejich předmětné náplně.

Poměr jednotně zvětšených reprodukcí českých peněz k originálu je udán vždy průměrem skutečné velikosti a několika ukázkami originální velikosti v předmluvě, jejichž čísla odpovídají číslům obrazové části. Mince jsou přirozeně přesně určeny podle dnešních znalostí. U každé je uvedena vedle průměru i váha, uložení a hlavní literatura, t. j. základní díla, snadno přístupná, nebo třeba krátké stati, které však mají základní význam pro určení mincí. Plné znění použitých publikací je zvláště sepsáno spolu s udáním zkratk jednotlivých děl. Jednotlivé strany, pravá nebo levá, jsou na popisovaných mincích označovány heraldicky, to znamená, že po čtenářově pravé ruce je levá strana obrazu a naopak. Poněvadž jsou zvětšené obrázky mincí umístěny vždy proti jejich popisu, užili jsme pro reprodukcí opisů garmondových versálek. Obrázky mince ukazují přesné typy písma a postavení jednotlivých písmen.

Vzácným přátelům, odbornému řediteli Národního musea doc. dr. Gustavu Skalskému a universitnímu profesoru dr. Janu Květovi, členu ČSAV, jsem povinna upřímným díkem za laskavou podporu mé práce, Josefu Nerudovi, fotografu Národního musea, za jeho upřímné zaujetí pro krásu, zakletou v drobných kotoučcích českých mincí. Po léta ji svým fotografickým aparátem houževnatě a obětavě zachycuje a odkrývá. Je to kytice málo známých květů. Nyní z ní část předkládáme pro potěchu oka i srdce, pro radost i pýchu z bližšího poznání krásy české mince.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

(V závorkách jsou uvedeny v textu používané zkratky)

- Věstník Numismatické společnosti čs. 1919–1923.
Numismatický časopis čs. I–XXI, 1925–1952, Praha (NČČsl.)
Numismatické listy I–VIII, Praha 1945–1953.
- Dr. Ludwig Bürkel, Die Bilder der süddeutschen breiten Pfenninge, Mit. d. Bayer. Num. Ges. XXII u. XXIII, 1903–1904 (Bürkel).
- František Cach, Brakteátové razidlo a ražební technika doby brakteátové, NČČsl. XIX, 1950.
- Karel Castelin, O českých zlatých ražbách 14. stol., NČČsl. XIX, 1950.
- Karel Castelin, Česká drobná mince doby předhusitské a husitské 1300–1471. Praha, 1953 (Castelin, Drobná mince).
- Kliment Čermák a Bedřich Skrbek, Mince království českého za panování rodu habsburského od r. 1526. Pardubice, 1891–1913 (Čermák-Skrbek).
- In. Lad. Červinka, Mince a mincovnictví markrabství moravského. Brno, 1897.
- Československá vlastivěda, 8. sv. (Umění). Praha, 1935.
- August Demmin, Die Kriegswaffen. Lipsko, 1869.
- Vladimír Denkstein, Románská čelenka z Českých Budějovic, Čas. Nár. Musea CXVII–CXIX, 1948–1950.
- Karl Domanig, Die deutsche Medaille. Vídeň, 1907.
- Karl Domanig, Porträtmedaillen des Erzhauses Österreich. Vídeň, 1896.
- Arthur Engel–Raymond Serrure, Traité de numismatique du moyen-âge. Paříž, 1891–1905, 3. sv.
- Arthur Engel–Raymond Serrure, Traité de numismatique moderne et contemporaine. Paříž, 1897–1899, 2. sv.
- Eduard Fiala, České denáry. Praha, 1895 (Fiala, České denáry).
- Eduard Fiala, Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen u. Medaillen des Max Donebauer. Praha, 1889 (Fiala, Donebauer).
- Eduard Fiala, Das Münzwesen der Grafen Schlick, Num. Zeitschrift XXII a XXIII, 1891 (Fiala, Schlick).
- Eduard Fiala, Die Beamten und Angehörigen der Prager Münzstätte 1537–1625, Num. Zeitschrift XXVII, 1895.
- Eduard Fiala, Die Beamten und Angehörigen der Prager Münzstätte 1626–1700, Num. Zeitschrift XXVIII, 1896.

- Eduard Fiala, Die Beamten und Angehörigen der Prager Münzstätte 1700–1784, Num. Zeitschrift XXIX, 1897.
- Eduard Fiala, Die Beamten der Prager Münzstätte 1795–1857, Num. Zeitschrift XXX, 1898.
- Eduard Fiala, Katalog der Münzen- und Medaillen-Stempelsammlung des K. K. Hauptmünzamt I–IV. Vídeň, 1901–1906.
- Ferdinand Friedensburg, Die Symbolik der Mittelaltermünzen. Berlín, I–III, 1913 a 1922.
- Ferdinand Friedensburg, Schlesiens neuere Münzgeschichte. CDS XIX, Vratislav, 1899.
- F. Friedensburg–H. Seger, Schlesiens Münzen und Medaillen der neueren Zeit (tabulky). Vratislav, 1901 (Friedensburg–Seger).
- Georg Habich, Die deutschen Schaumünzen des XVI. Jhrts. Mnichov I¹, 1929; I², 1931; II¹, 1932; II², 1934.
- Hubert Janovský, České vládní mince. Kartotéka novověku (1526–1856). Praha, 1948 (Janovský).
- Viktor Katz, Alessandro Abondio, NČČsl. IV, 1928 (Katz, Ales. Abondio).
- Viktor Katz, Medaile Alessandra Abondia předlohami pro soudobé mince, NČČsl. IX, 1933 (Katz, Medaile Ales. Abondia).
- Viktor Katz, Huserus Glacensis, Berl. Mzblätter 1933, č. 362.
- Viktor Katz, O chronologii denárů Boleslava I. a Boleslava II. Praha, 1935 (Katz, O chronologii).
- Viktor Katz, Úvahy o chronologii českých denárů na poč. XI. stol. Praha, 1937.
- František Křížek, Mincovní úředníci biskupů olomouckých, Num. listy V, 1950 (Křížek) a rukopisné poznámky Františka Papouška (Papoušek).
- Jan Květ, Česká mince doby románské, Volné směry XXXI, Praha 1935.
- Jan Květ, Praha románská. Sochařství, malířství a umělecká řemesla. Osmero knih o Praze, II, Praha 1948.
- Jan Květ, Česká mince doby románské jako výtvarné dílo. Sborník prací na počest G. Kazarova, Sofia, 1950.
- Emanuel Leminger, Královská mincovna v Kutné Hoře. Praha, 1912. – Dodatky, Praha, 1924.
- M. Liefmann, Kunst und Heilige. Jena, 1912.
- R. Lichnowsky a Ed. Mayer, Des fürstlichen Hochstiftes Olmütz Münzen und Medaillen. Vídeň, 1873.
- Arnold Luschin-Ebengreuth, Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der neueren Zeit. II. vyd., Mnichov a Berlín, 1926.
- Émile Mâle, L'art religieux du Xe siècle en France. Paříž, 1947.
- Émile Mâle, L'art religieux du XIIIe siècle en France. Paříž, 1948.
- Émile Mâle, L'art religieux de la fin du moyen âge en France. Paříž, 1949.

- Antonín Matějček, Několik poznámek o byzantisujících formách českých denárů. Památky archeologické, XXVIII, Praha, 1916.
- Antonín Matějček, Dějepis umění I–VI, Praha, 1922–1936.
- Antonín Matějček, Dějepis umění v obrysech, Praha, 1946.
- Adolf Meyer, Albrecht von Wallenstein u. seine Münzen, Num. Zeitschrift XVII, 1885.
- V. Miller zu Aichholz–A. Loehr–Ed. Holzmaier, Österreichische Münzprägungen 1519–1938. 2. vyd. Vídeň, 1948 (Miller-Aichholz).
- J. O. Miltner a Josef Neumann, Beschreibung der bisher bekannten böhmischen Privatmünzen und Medaillen. Praha, 1852–1870.
- Emanuela Nohejlová, Z příběhů pražské mincovny. Praha, 1929 (Nohejlová, Z příběhů).
- Emanuela Nohejlová, Podzim roku 1620 v pražské mincovně. Čas. Spol. přátel starožitností čs. XXXVIII, 1930 (Nohejlová, Podzim).
- Emanuela Nohejlová, Mincovníctví Albrechta z Valdštejna, NČČsl. X. 1934 (Nohejlová, Valdštejn).
- Em. Nohejlová-Prátová, O kladském mincovnictví. Kladsko v historii českého státu. Praha, 1947 (Nohejlová, Kladsko).
- Em. Nohejlová-Prátová, České peníze v novověku. Československo IV, 1949, č. 6.
- Em. Nohejlova-Prátová, Katalog výstavy Nálezy mincí historickým pramenem. Praha, Národní museum, 1953.
- Em. Nohejlová-Prátová, Rožmberské tolary, Num. listy VIII, Praha, 1953, str. 123.
- Rudolf Paulsen, Die Münzprägungen der Boier. Lipsko a Vídeň, 1933.
- Jakub Pavel, Dějiny našeho umění. Praha, 1939.
- Dr Günther Probszt, Die geprägten österreichischen Schaumünzen. Curych–Lipsko –Vídeň, 1928.
- Pavel Radoměřský, Počátky mincovnictví na Moravě, Num. listy IV, 1949.
- Pavel Radoměřský, Olověná „sceata“ z pražského hradu a příspěvek k počátkům českého mincovnictví, Num. listy VI, 1951 (Radoměřský, Olověná „sceata“).
- Pavel Radoměřský, Mince Kosmova věku, NČČsl. XXI, 1952.
- Pavel Radoměřský, Emma Regina. Studie o původu kněžny Emmy a o její úloze v ražbě českých mincí 10. stol. Čas. Nár. Musea 1953 (Radoměřský, Emma Regina).
- Miloš Raýman, Jak vznikl typ mincí se „škeblí“ ve Stradonicích, Num. listy V, 1950, str. 105.
- August Sedláček (a M. Kolář), Českomoravská heraldika. Praha, I, 1902; II, 1925.
- Ing. Dr. Jiří Schenk, Dukáty z jílovského zlata, Báňský obzor IV, 1950. (Schenk).
- Gustav Skalský, Denár knížete Václava Svatého a počátky českého mincovnictví. Praha, 1929 (Skalský, Denár knížete Václava Sv.).
- Gustav Skalský, Nález českých denárů z konce X. století ve Staré Boleslavi. VII. Ročenka Okresní jednoty musejní v Brandýse n. L. (Skalský, Nález ve Staré Boleslavi).
- Gustav Skalský, Stručný přehled vývoje českého mincovnictví. Praha, 1937.

- Gustav Skalský, České mince a pečeti 11. a 12. století, Sborník Nár. musea I, Praha, 1938 (Skalský, České mince a pečeti).
- Gustav Skalský, Studie o českých a moravských brakteátech, I: NČČsl. V, 1929; II: NČČsl. VIII, 1932; III: NČČsl. XI a XII, 1935–36; IV: NČČsl. XVI a XVII, 1940/41.
- Gustav Skalský, Ražba dvoustranných denárů v Čechách v době brakteátové, NČČsl. XV, 1939.
- Gustav Skalský, České a moravské brakteáty, Volné směry XXXVI, Praha, 1940–41.
- Gustav Skalský, České peníze ve středověku, Československo IV, 1949, č. 6.
- Josef Smolík, Denary údělných knížat na Moravě. Praha, 1896.
- Josef Smolík, Denary Boleslava I., Boleslava II., Boleslava III. a Vladivoje. Praha, 1899 (Smolík, Denary).
- Josef Smolík, Pražské groše a jejich díly (1300–1547). Praha, 1894 (Smolík, Pražské groše).
- Ferdinand Vlčka, Mince, státovky a bankovky české korunové měny. Praha, 1941 (Vlčka).
- Zikmund Winter, Dějiny kroje v zemích českých, II, Praha, 1893.
- Zdeněk Wirth (redaktor), Dějepis výtvarného umění v Čechách. Praha, Mánes, 1931.
- Čeněk Zíbrt, Dějiny kroje v zemích českých, I, Praha, 1892.

OBRAZOVÁ ČÁST

LÍČ DENÁRU BOLESLAVA I. (929–967) MEČOVÉHO TYPU

Ve vnitřním kruhu ze sekaných perliček je doprava položen krátký meč. Nad ním je znázorněn blíže neurčitelný předmět, který býval považován za kovadlinu. Meč, symbol panovnické moci, je vikingského typu, ale jeho tvar nemá na jiných mincích obdoby. A tak, třebaže lze v tomto motivu spatřovat ohlas nordického vlivu a třebaže obsahově napodobuje t. zv. svatopetrské mince dánských králů z Yorku v Northumberlandu, je tento mincovní obraz patrně domácího, českého původu.

Nejstarší české ražby po celé první století samostatného mincovnictví podléhaly vzorům cizích myšlenkových světů, které poznávaly české vládnoucí kruhy z nejrozličnějších, nejčastěji hospodářských styků. Šíře a rozsah tohoto okruhu je jedním z nejvýznamnějších pramenů pro poznání významu a politické i kulturní orientace mladého českého státu.

Jos. Smolík, G. Skalský a nejnověji P. Radoměřský kladou t. zv. mečový typ denárů na počátek české ražby vůbec (ještě do první poloviny 10. stol.), V. Katz do let 983–987 jako ražbu Boleslava II.

Razidlo této mince vzniklo valnou většinou puncováním. Hlavně písmo opisu je skládáno z jednotlivých dílků, základních punců.

Opis běží proti směru hodinových ručiček + BOLEZLAV.

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 18 mm 0,865 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. I, Č. 7.
SMOLÍK, DENÁRY, TAB. I, Č. 4.
SKALSKÝ, DENÁR KNÍŽETE VÁCLAVA SV.,
TAB. III, Č. 43.
KATZ, O CHRONOLOGII, TAB. III, Č. 50.
RADOMĚRSKÝ, OLOVĚNÁ „SCEATA“, STR.
34.

1. LÍC DENÁRU BOLESLAVA I. (929-967) MEČOVÉHO TYPU

RUB DENÁRU BOLESLAVA II. (967-999) SE JMÉNEM
JEHO ŽENY ADIVY - ELFGIFY

V celém poli je schematický, ornamentálně řešený lineární obraz hlavy s rouškou v průčelném pohledu, obtočený písmeny opisu, který zachovává jméno první choti Boleslava II., anglosaské Adivy, původně nazývané i Elfgifou. Prostými prostředky, rydlem a puncy je pod vlivem obrazové náplně byzantských mincí, poznané patrně anglosaským prostřednictvím, dosaženo překvapujícího účinku. Anglosaský vliv na české mince 10. století byl dávno již poznán. V poslední době je nově a bohatěji dokládán, čehož svědectvím je právě vyobrazený denár.

Opis $\Lambda + DI | \Lambda \Xi \Lambda$

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 20 mm 1,277 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. V, Č. 16 VAR.
SMOLÍK, DENÁRY, TAB. III, Č. 72 VAR.
KATZ, O CHRONOLOGII, TAB. V, Č. 92
VAR.
RADOMĚRSKÝ, EMMA REGINA.

2. RUB DENÁRU BOLESLAVA II. (967–999) SE JMÉNEM
JEHO ŽENY ADIVY-ELFGIFY

LÍC DENÁRU KNĚŽNY EMMY, MANŽELKY
BOLESLAVA II. (†1005 NEBO 1006),
T. ZV. ANGLOSASKÉHO (ETHELREDSKÉHO) TYPU

Kněžna Emma, patrně druhá manželka Boleslava II., královské krve burgundské nebo anglosaské, dala výraz svému vznešenému původu i ražbou mincí v samostatné mincovně na vlastním hradě Mělníce. Všechny mají v několika variantách tytéž obrazy, napodobující mince anglosaského krále Ethelreda II., s jejichž rázem se Čechové seznámili hlavně na trzích u Baltického moře. T. zv. anglosaský (ethelredský) typ vyskytuje se mezi našimi denáry v 2. polovině 10. století (koncem 80. až 90. let) nejčastěji. Jeho lícní schematický obraz znázorňuje doleva obrácené poprsí knížete, podle vzoru mincí Ethelreda II. Vlevo v poli je křížek. Kníže má plášť, sepjatý na pravém rameni podle prapůvodní antické předlohy, hlava je ozdobena vínkem, vzadu uvázaným. Stejná hlava bývá často i na denárech Boleslava II.

Přijímám s radostí rozluštění dosud nečitelného opisu na předcházejícím denáru Pavlem Radoměřským v článku Kněžna Emma, nemohu však souhlasit s jeho výkladem, že Elfgifa = Adiva je totožná s Emmou. Emma je, podle mého mínění, spíše druhá manželka Boleslava II.

Opis + ENMA + REGINA

Vnější kruh je hladký.

STŘÍBRO. 22 mm 1,27 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

SKALSKÝ, NÁLEZ VE STARÉ BOLESLAVI,
TAB. II, Č. 21.
KATZ, O CHRONOLOGII, STR. 52.

3. LÍC DENÁRU KNĚŽNY EMMY, MANŽELKY BOLESLAVA II.
(†1005 NEBO 1006)

LÍČ DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE (981-995) ANGLOSASKÉHO TYPU

Vedle Přemyslovců razil v Čechách v 10. stol. Soběslav, nejmocnější představitel druhého kmenového knížecího rodu, Slavníkovců. Ikonograficky vyniká skupina jeho mincí, několikerého typu, bohatstvím motivů proti obrazové pravidelnosti a střízlivosti denárů přemyslovských, udržovaných beze změn s ohledem na platební funkci mince. Obrazy denárů Soběslava Slavníkovce nemají mnoho obdob v cizích mincích. Tak lícní obraz ruky boží vyčnívající z oblak, charakteristický obraz mincí anglosaského typu, je obohacen krátkým mečem položeným napříč. Symbol moci duchovní se tu pojí se symbolem moci panovnické, patrně nápadem a prací domácího původu.

Opis + ZOBE + ZIVA

STŘÍBRO. 20 mm 1,185 g
SBÍRKA HELLIHOVA MUSEA V PODĚBRÁ-
DECH.

SKALSKÝ, NÁLEZ VE STARÉ BOLESLAVI,
STR. 62, Č. 7.

4. LÍC DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE (981–995)
ANGLOSASKÉHO TYPU

RUB TĚHOŽ DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE

Rubní obraz této mince, až do odkrytí nálezů denárů v Poděbradech r. 1936 unikátní, představuje v hladkém kruhu ptáka; nabízí se domněnka, není-li tu míněn pelikán, symbol Kristovy oběti a vzkříšení. Pták je skloněn v profilu hluboko vlevo a připraven roztrhat svou hrud, aby vlastní krví mohl nasytit mláďata. Motiv jeho zpracování nemá jinde na mincích obdoby, třebaže obraz ptáka pronikl, patrně z Orientu prostřednictvím byzantským, do Ruska a nordických zemí už v 10. stol. Proti anglosaskému vlivu na obrazovou náplň slavníkovských denárů posunuje se tu do popředí vliv byzantský.

Nerozluštitelný opis + POS • T • VPFAER obsahuje skupinu písmen VPFAER, velmi charakteristickou pro ražby Soběslavovy.

5. RUB DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE
ANGLOSASKÉHO TYPU

RUB DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE ANGLOSASKÉHO TYPU

V hladkém kruhu obraz ptáka vpravo, s hlavou zcela obrácenou zpět doleva. Třebaže předmět obrazu je týž jako na denáru předchozím a třebaže technicky bylo pro oba obrazy použito téhož výrobního způsobu, t. j. rydla pro obrysové čáry a punců pro tečky, jimiž jsou ornamentálně naznačena peříčka po těle obou ptáků, je vlastní motiv od obrazu pelikánova podstatně odlišný. Je tu jednoduchými prostředky zobrazen jiný pták, snad holubice, významný křesťanský symbol.

Nerozluštitelný opis je hrubě puncován.

STŘÍBRO. 20 mm 1,28 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

SKALSKÝ, NÁLEZ VE STARÉ BOLESLAVI,
STR. 62, Č. 8.

6. RUB DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE
ANGLOSASKÉHO TYPU

LÍČ DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE Z MINCOVNY V LIBICI

V celém poli vousatá hlava zpředu s nízkou korunou, vybíhající uprostřed do vysokého vrcholu podoby trojlistu. Obraz, na českých i cizích soudobých mincích jedinečný, je svou fabrikou, t. j. střídavým použitím rydla a hrubých punců příbuzný denárům s ptačími motivy. Vznikl zřejmě pod vlivem ražeb byzantských, projevujícím se, snad prostřednictvím polským, na slavníkovských ražbách daleko intenzivněji než na přemyslovských. Obraz tento je pramenem výkladů o politické a kulturní orientaci Slavníkovců i dokladem jejich vědomí vlastního významu a moci. Svou vzácností – jsou známy pouze tři kusy z téhož páru razidel – i právě tímto lícním obrazem se tyto Soběslavovy denáry zařazují na konec řady jeho mincí, těsně před vyvrácení Libice a vyvraždění Slavníkovců r. 995.

Opis ZOBEZLAV

Vnější kruh je perličkovitý.

STŘÍBRO. 21 mm 1,165 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

SKALSKÝ, NÁLEZ VE STARÉ BOLESLAVI,
STR. 64, Č. 11.

7. LÍC DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE
Z MINCOVNY V LIBICI

RUB TĚHOŽ DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE

V celém poli kaplice s křížkem na vrcholu střechy. Náznak chrámu patří na přemyslovských denárech pod vlivem bavorských, zejména řezenských ražeb k nejčastějším motivům. Obraz celé kaplice na Soběslavově denáru je zřejmě převzat z německých t. zv. Otto – adelheidských feniků, snad prostřednictvím polským (Boleslava Chrabrého).

V opise čteme jméno hlavního slavníkovského hradu a – vedle malínské – hlavní mincovny v Libici: LIV + BVZ

Vnější kruh je perličkovitý.

8. RUB DENÁRU SOBĚSLAVA SLAVNÍKOVCE
Z MINCOVNY V LIBICI

RUB DENÁRU BŘETISLAVA I. (1034–1055)

Krajně schematický, téměř ornamentálně vyjádřený obraz, snad sv. Václava. Po prvé se obraz tohoto světce objevuje na denárech knížete Jaromíra (1004–1012). Zdomácněl pak na českých mincích jako obraz patrona země a její symbol. Naposledy byl vyražen na dukátu z r. 1612. (Viz obr. č. 61). Poprsí je tu pod byzantským vlivem zobrazeno v celém poli, průčelně, se starým gestem modlitby ještě starokřesťanského původu. Ruce na rozpjatých pažích narůstají do nadměrné velikosti. Geometricky, trojúhelníkem, je vyjádřena pokrývka hlavy, pěti obloučky její svatozář, zřasení šatu úseky soustředných kruhů, nad nimiž tečka, s úkolem sepětí šatu, označuje i střed celého mincovního obrazu, sevřeného i s opisem do vnějšího kruhu ze sekaných perliček. První veliký reformátor české mince, Břetislav I., nevěnoval zřejmě její obrazové náplni zvláštní pozornost. Stabilita její platební schopnosti se opět projevuje uniformitou mincovních obrazů.

Puncovaný opis je přímo součástí obrazu a vyplňuje jeho prázdné plochy V | V | ENCEZNVS

9. RUB DENÁRU BŘETISLAVA I. (1034-1055)

RUB DENÁRU VRATISLAVA II. (I., 1061–1092)

V hladkém vnitřním kruhu hlava Krista zředu, s vlasy uprostřed rozčísnutými. Veliká technická proměna, ohlašující se sice už v 10. stol., hlavně na slavníkovských mincích, postupně přinesla v druhé polovině 11. stol. zdokonalení ve výrobě razidel. Souběžně s tím byl figurální i živočišný motiv zbaven dřívější schematické ztrnulosti. Celé části obrazů, později i celé obrazy, jsou najednou ryty na puncy a ne již mozaikově skládány, a jednotlivé vypuncované části obrazů jsou pak rytecky spojovány. Proti obrazu na líci, ještě geometricky řešenému s podobou hlavy knížete s mitrou tvaru trojúhelníka, je obraz na rubu již složen z větších puncových celků, které posunutím mění výraz Kristovy tváře.

Opis běží proti směru hodinových ručiček a nemá křížku jako označení počátku WENCEZIS

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

Nastřížení denáru je patrně značka určité jakosti.

10. RUB DENÁRU VRATISLAVA II. (I., 1061–1092)

RUB DENÁRU BOŘIVOJE II. (1100-1107, 1109-1110,
1118-1120) Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

V hladkém vnitřním kruhu kníže ve zbroji na koni cválajícím doleva. Na hlavě má špičatou přilbu, snad na drátěné kukle, v pravé ruce hůl, opřenou o koleno. Na noze, spočívající ve třmenu, je jasně znát ostruhu, stejně jako části šatu a oděvní i části koňského postroje. Tento smysl pro realistické detaily je příznačnou vlastností oněch velkých umělců, řezačů želez, kteří pro plošku zhruba 16 mm včetně opisového pruhu nebo asi 12 mm bez opisového pruhu dovedli ze skutečnosti výtvarně přepsat i tyto podrobnosti, aniž porušili úměrnost celého obrazu. Mince je velmi vzácná.

Puncovaný opis však nesouhlasí s obrazem, stejně jako na některých jiných denárech, kdy oba obrazy (lícni a rubní) jsou vyměněny. Patrně puncoval nebo opisy na razidlo ryl jiný řezač než obrazy. Je z něho čitelná jen část + WENCEZ -- VS

Ze zoubkovaného okrajku mince je zachováno jen několik zubů.

11. RUB DENÁRU BOŘIVOJE II. (1100–1107, 1109–1110,
1113–1120) Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

LÍČ DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

Vperličkovém vnitřním kruhu poprsí vousatého muže vpravo, který drží v pravé ruce křížek, symbol křesťanské víry. Vlasy jsou spjaty vínkem. Obraz, složený ze tří nebo čtyř punců, ukazuje jasně vysoké umění rytecké v reliefu poprsí, který je jedním z nejkrásnějších, ať už je jím myšlen snad kníže Bořivoj nebo sv. Václav.

Opis běží proti směru hodinových ručiček + BORIVVOI

Okraj mince je zoubkovaný.

12. LÍC DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

LÍČ DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

V perličkovém vnitřním kruhu sedící kníže. Je oděn v řasnaté roucho a plášť, sepjatý na pravém rameni. Hlava je prostovlasá, kudrnatých vlasů. V pravé ruce drží kopí s dlouhou žerdí, levou opírá o štít s velikou puklou. Nohy spočívají na podnoží.

Obraz je motivem i komposicí velmi příbuzný s obrazem sv. Václava na rubu pečetě krále Vladislava I. z r. 1169, třebaže mezi vznikem obou leží asi půl století.

Opis běží proti směru hodinových ručiček + BORIVVOI
Okraj mince je zoubkovaný.

STŘÍBRO. 16,5 mm 0,76 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XI, Č. 3.
SKALSKÝ, ČESKÉ MINCE A PEČETĚ, STR. 37.

13. LÍC DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

RUB TĚHOŽ DENÁRU BOŘIVOJE II.

V perličkovém vnitřním kruhu obraz postavy, sedící na bohatě členěném trůnu s opěradlem. Postava je obrácena doleva, v levici drží nezřetelný, snad kruhovitý předmět, pravici pozvedá s vykládajícím gestem zdviženého prstu. Celá postava ve své proporcionalitě, její pohyb, detaily obličeje, účesu, hladkého vrchního a řasnatého spodního šatu, nohou a trůnu jsou neobyčejně realisticky zachyceny.

Opis + WENCEZLVAS

Okraj je zoubkován.

14. RUB DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO PRVÉ VLÁDY

LÍČ DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO DRUHÉ VLÁDY (1118-1120)

Smysl pro realitu detailů nezmenšoval schopnost mistrů-řezačů želez pro celkové rozvržení a umístění mincovního obrazu, pro vzájemné vztahy částí k celku a naopak, pro celé postavy, ať lidské nebo zvířecí, pro jejich pohyb a jeho výtvarné vyjádření. Na líci tohoto denáru Bořivoje II. svírá perličkový kruh scénu vyjíždky lovce na lov se sokolem, sedícím na pravé ruce jezdce. Je tu po prvé použito motivu, který se pak často vyskytoval na mincích rozličných zemí. Tento motiv je původem nepochybně světský. Bývá často užíván jako symbol měsíce května v kalendářových obrázcích malovaných nebo plastických. I náboženská symbolika přiřkla mu znázornění několikeré myšlenky. Ať již vyjadřuje obraz kterýkoliv symbol, můžeme jen obdivovat, kolik života je zachyceno v pohybu koně a kolik bystrého postřehu je obsaženo v znázornění jezdce.

I v opisu, jako už na třech předcházejících obrazech, jsou celá písmena vyryta na jednotlivé puncy a tak puncována, ne už tedy skládána z obdélníčků, trojúhelníčků a teček jako dříve.

Opis + DV - • BORIVOI

Vnější okraj je zoubkovan.

15. LÍC DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO DRUHÉ VLÁDY
(1118-1120)

LÍČ DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO DRUHÉ VLÁDY

V perličkovém vnitřním kruhu v čtyřlístém rámci průčelné poprsí knížete s hladkými tvářemi, lemovanými po stranách vlasy, na hlavě vévodská čepice. Šat sepjatý k pravé straně prozrazuje antický vzor. Po stranách poprsí náznaky atributů knížecí moci: vpravo praporec, vlevo žezlo.

Opis + DVX • BORIVOI

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

16. LÍC DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO DRUHÉ VLÁDY

RUB TĚHOŽ DENÁRU BOŘIVOJE II.

V perličkovém vnitřním kruhu je uzavřena velmi dobře propracovaná a do malé plochy vkomponovaná scéna, kterou je z bohaté studnice románských náboženských představ vybrán a do tvaru mincovního reliefu přenesen obraz anděla pozvedajícího děcko, to je odevzdávajícího lidskou duši do lůna Abrahama. Kolik životnosti je v pokleku anděla, kolik oddanosti a prostoty! Snad je to ozvěna některé Viktorie nebo jiné bohyně antických mincí, jak ji zachycujeme ještě na některých jiných denárech z doby jejich uměleckého rozkvětu.

Z opisu je čitelné + • S • V V • ENCEZ -- V -
Vnější kruh je ze sekaných perliček.

17. RUB DENÁRU BOŘIVOJE II. Z DOBY JEHO DRUHÉ VLÁDY

RUB DENÁRU KNÍŽETE SVATOPLUKA (1107-1109)

Obrazová náplň českých denárů je velmi bohatá; rozmanitost motivů přináší nejen representační obrazy panovníků a zemského patrona, nýbrž i celé výjevy obřadní, bojové a lovecké. Mnoho z nich pramení ze symboliky a tematiky náboženské, v některých můžeme spatřovat ohlasy skutečných událostí a života. Mnohé z těchto scén neumíme přesně vysvětlit. Tak rub vyobrazeného denáru Svatoplukova uzavírá v perličkovém kruhu tři postavy. Největší sedí a drží v levici kříž na dlouhé žerdi. Pravici vztahuje k druhé postavě, která v levé polovině pole podává sedícímu muži širokou číši. U kříže stojí třetí, nejmenší postava, zřejmě asistenční. Je obtížno v tomto shluku tří nestejně velikých postav nalézt nějaký prvek náboženské symboliky, ale nelze se ubránit myšlence, zda ve scéně nemůžeme vidět nějakou připomínku říšského úřadu nejvyššího číšníka, který zastávali Přemyslovci, o němž je však prvá písemná zpráva zachována až z r. 1114.

Opis + VVENCEZLAVS

Vnější okraj je hrubě zoubkovaný.

STŘÍBRO. 16,5 mm 0,74 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XII, Č. 16.

18. RUB DENÁRU KNÍŽETE SVATOPLUKA (1107-1109)

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA I. (1109, 1110–1118,
1120–1125)

Monumentálně pojatý obraz sedícího knížete, uzavřený v perličkovém kruhu, patří, stejně jako rub téhož denáru, k nejkrásnějším mincím vůbec. V pravé ruce meč, levou opřenu o štít, na hlavě vévodskou čepici, sedí tu český kníže pln klidné důstojnosti, zdůrazněné šatem i posunem nohy a doplněné kresbou knížecího trůnu.

I denáry Vladislava I. řadíme pro snazší kontrolu citací podle čísel Fialových, třebaže uznáváme opravy P. Radoměského, Peníze Kosmova věku, NČČsl. XXI, 1952.

Opis + DVX • VVLADI - LAVS

Na kraji jsou stopy malých zoubků.

19. LÍC DENÁRU VLADISLAVA I. (1109, 1110–1118, 1120–1125)

RUB TĚHOŽ DENÁRU VLADISLAVA I.

V perličkovém kruhu postava sv. Václava (na minci vlevo) a Vojtěcha (vpravo) zpředu. V podivuhodné formální čistotě a dokonalosti s neobyčejným pochopením a schopností výtvarně zachytit v drobounkém reliefu celou postavu i detaily postoje, pohybů, šatu i předmětů, projevují se na tomto krásném mincovním obraze ozvěny obrazů byzantských ražeb. Sv. Václav v rytířské zbroji byzantského typu a v plášti drží v pravici kopí, levici opírá o štít. Sv. Vojtěch je oděn albou, bohatě vyšívanou tunikou a kasulí. V pravici drží biskupskou berlu, levicí přidržuje na prsou knihu. Přemyslovský i slavníkovský světec tu svorně přejímají funkci patronů sjednocené země.

Opis + SWENCELAS • E • ADAL - ETVS

Okraj je bez ozdob.

20. RUB DENÁRU VLADISLAVA I.

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA I.

V perličkovém kruhu poprsí knížete v antikisující zbroji v průčelném pohledu. V pozdvižené pravé ruce drží kníže za hlavou meč, levá ruka i rameno je kryto štítem. Vliv byzantských mincí na tento český mincovní obraz je tak zřejmý, že si maně klademe otázku, nebyly-li vlastní, hlavně zlaté ražby Anastasia I., Justina I., Justiniana I., Constantina Pogonata nebo jejich ostro- či visigotské napodobeniny přímou předlohou onomu umělci, který v prvých desetiletích dvanáctého století byl jejich obrazy inspirován. Přece však i tu tvořil samostatně, nepřijímaje vzor otrocky a měně na př. kopí v meč, pokrývku hlavy ve vlas. Je ovšem téměř nezodpověditelnou otázkou, kde a jak se mohl tento řezač želez s obrazy byzantských mincí přímo seznámit.

Opis + DVX • WLADISLAVS

Okraj je zoubkovaný.

STŘÍBRO. 17 mm 0,665 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XV, Č. 19.

21. LÍC DENÁRU VLADISLAVA I.

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA I.

Perličkový kruh uzavírá scénu zápasu se lvem, v románském umění častý a na mincích českých a cizích nejednou opakovaný přepis boje člověka s hříchem a zlem. Reliefní ztvárnění této myšlenky na kruhové plošce nepatrného průměru je plno života v pohybu zápasícího muže, který drží v levici kruhový štít, pravicí zdvíhá meč. Šat i pochva meče zdůrazňují pohyb. Smysl pro rovnoměrné rozdělení obrazu postavil proti obrazu šelmy ve skoku náznak rostliny.

Opis + DV - VVLADISLAVS

Vnější kruh je z perliček.

STŘÍBRO. 17 mm 0,822 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XV, Č. 21.

22. LÍC DENÁRU VLADISLAVA I.

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA I.

V kruhu z hrubších perliček prostovlasý lučištník na koni doleva. Je obrácen v sedle zpět a střílí z luku. Obraz mistrně rozložený do plochy malého kruhu je plný realistických detailů obličeje i celé postavy, hlavně jejích pohybů, onoho bezpečného držení se v sedle, jasně znázorněném. Podrobnosti luku, zvláště zpevnění v rozích a jeho tvar i tvar šipky, jsou stejně věrně podány jako detaily šatu a koňského postroje. Dole pod nohou jezdcovou je tečka.

Punc s obrazem koňské hlavy byl špatně nasazen, takže hlava je odtržena od krku koně.

Z opisu je čitelný pouze počátek + DVX-----

Okraj je hladký.

23. LÍC DENÁRU VLADISLAVA I.

RUB TĚHOŽ DENÁRU VLADISLAVA I.

V kruhu z hrubších perliček nad architektonickým náznakem hradby uprostřed s branou nebeského města, z níž nahoru vyniká kříž na dlouhé žerdi, jsou k sobě lehce obrácena dvě poprsí: vpravo sv. Václava, prostovlasé, v šatě sepjatém na pravém rameni, vlevo sv. Vojtěcha s mitrou staré formy a v kněžském rouše s paliem. Podobné „dvojportréty“ spatřujeme na českých denárech doby jejich uměleckého rozkvětu několikrát. V poli po každé vnější straně obou poprsí písmeno E dovnitř obrácené.

V opisu, z valné části nečitelném, je uvedeno pouze jméno sv. Václava.

Okraj je hladký.

24. RUB DENÁRU VLADISLAVA I.

RUB DENÁRU SOBĚSLAVA I. (1125–1140)

Půvabný obrázek sedícího anděla vyplňuje se vzácnou symetrií pole na rubu denáru, uzavřené perličkovým kruhem. Třebaže jde o znázornění nadzemské bytosti, je každý detail realistický, ať v obličejí, vlasech, v gestu rukou k modlitbě pozdvižených i v celém těle. Plošné rozložení obrazu v kruhu je svou úměrností ukázkou vysokého citu pro dekorativní umění. Malý křížek vlevo v poli ušlechtilou pravidelnost jen podtrhuje.

Ze jména sv. Václava v opisu je čitelná jen část --W---OFZLAV-- (písmeno O je na místo C, písmeno F místo E).

Z vnějšího hladkého kruhu je zřetelna jen část.

25. RUB DENÁRU SOBĚSLAVA I. (1125–1140)

LÍČ DENÁRU SOBĚSLAVA I.

Nejbohatší z figurálních scén na českých denárech, uzavřená v perličkovém kruhu, zachycující pět postav bojovníků, není, jak bývalo vykládáno, obrazem českého vojska, táhnoucího do boje, nýbrž spíše obrazem bojovníků Kristových (milites Christi, milites pugnantes), tedy opět motivem, čerpaným z náboženské symboliky. I oni mají člověku připomínat boj proti hříchu, zlu a ďáblu. První a čtvrtý zprava jsou prostovlasí, všichni mají týž druh bodné zbraně, prvý zleva i štít.

Ze zkorumpovaného opisu je čitelná jen část + DSX S VOBE
Ozdoba kraje je neznatelná.

26. LÍC DENÁRU SOBĚSLAVA I.

RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I., 1140–1173)

Výjev uzavřený perličkovým vnitřním kruhem představuje obměnu zápasu člověka se zlem, jež je na mincovním obraze znázorněno tentokrát útočícím medvědem. V hadu, který se zleva zakusuje do levého ramene bránícího se člověka, musíme vidět ztvárnění pokušení a hříchu. Tento relief vynikajících kvalit, motivovaný náboženskou symbolikou, je prolnut i živým pohybem s pozoruhodnými detaily, jako je rouška na levé ruce zápasícího muže, snad k zachycení ran; i hlavy obou zvířat zaslouží zvláštního povšimnutí.

Opis není vůbec zachován.

Ozdoba kraje mince je nezřetelná.

STŘÍBRO. 16,5 mm 0,965 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XVII, Č. 7.

27. RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I. 1140-1173)

LÍC DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

Jiný oblíbený symbol křesťanského zápasu člověka se zlem je obraz Samsona, předobrazu Kristova, trhajícího lva. Motiv tento je často využit v drobné i větší plastice románské. I na tomto denáru, úměrně jeho plastickým předlohám, je zachycen Samson, koleny tisknoucí lva, na jehož hřbet skokem dopadl. V celém držení jeho těla je jasně vyjádřena síla jím vyvinutá a naproti tomu v těle lva utíkajícího doleva hrůza a bolest. Krásně rozložený relief je uzavřen perličkovým vnitřním kruhem.

Z opisu je čitelná jen část -DVXVVLADI----S

Vnější kruh je hladký.

28. LÍC DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

V perličkovém vnitřním kruhu je vyrovnaně rozložena jedna z nejkrásnějších jezdeckých scén na českých denárech z doby jejich rozkvětu. Jezdec zabíjí krátkým mečem lva, který se vrhl na zadek koně, t. j. bojuje proti hříchu, ohrožujícímu člověka. Obrázek je plný dramatického napětí, v němž každý pohyb má přesnou funkci a své místo. Celý relief je bohatě komponován a s velkým dekorativním smyslem rozčleněn.

Z opisu je čitelná jen část + DV-----LAVS
Vnější kruh je hladký.

STŘÍBRO. 16 × 17 mm 0,96 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XVII, Č. 13.

29. LÍC DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

LÍC DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

Líc t. zv. korunovačního denáru českého krále Vladislava I. ukazuje v reliefu, poněkud vyšším, korunovanou mužskou postavu, sedící na širokém stolci bez opěradel, držící v levé ruce liliovité žezlo a pravou podávající korunu nekorunované postavě, která ji přijímá oběma vztaženými rukama v postoji plném úcty a pokory. Obraz patří k několika málo historickým, to je k těm, jejichž náplň vysvětlujeme určitou historickou událostí. Zde odevzdává Fridrich Barbarosa svému věrnému spojenci, českému knížeti Vladislavovi II., r. 1158 královskou korunu. Překvapuje, že odevzdávaná koruna je bohatší a vyšší než ona na hlavě císařově.

Z opisu je čitelný jen počátek REX -----

Ozdoba kraje je nezřetelná.

30. LÍC DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

RUB TĚHOŽ DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

V perličkovém vnitřním kruhu poprsí muže, mírně doprava otočeného, bez svatozáře, v pravé ruce vrch kopí s praporcem, v levé štít. I tento rubní obraz má vyšší relief, který tak dociluje překvapujícího výrazu hlavy, zejména jejího obličej, i kresby praporce a špičky kopí.

Opis je téměř nezřetelný.

Vnější kruh je hladký.

31. RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.) JAKO KRÁLE

V perličkovém vnitřním kruhu obraz sedící královny Jitky v průčelném pohledu. Zpod koruny kolem hlavy visí rouška, dlouhý, nahore upnutý a dole řasnatý šat má nastřižené, hluboko spadající rukávy. Obě ruce královniny jsou pozdviženy, v levé drží královna předmět podobný číši s kulovitým víčkem. Tento předmět, dosud těžko vysvětlitelný, objevuje se často v poněkud odchylné kresbě na českých denárech poloviny 12. století i ve vlysu stříbrné čelenky, nalezené r. 1937 u Českých Budějovic.

Pozornost, kterou česká knížata věnovala svým ženám v 10. století – Boleslav I. uvedl jméno své ženy Biagoty na rubu jednoho typu denárů; Boleslav II. týmž způsobem, opisem kolem hlavy, zachoval jméno své první ženy (viz obr. č. 2) a druhou, Emmu, poctil dovolením vlastní její ražby (viz obr. č. 3) – ožívá tedy znovu u Vladislava II. (I.), který dal dokonce na jiném druhu svých denárů vyrazit pouze jméno své i své ženy. Vyobrazený rub Vladislavova denáru ukazuje realisticky podaný obrázek první české královny.

Opis a vnější kruh jsou neznatelné.

32. RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.) JAKO KRÁLE

LÍČ DENÁRU VLADISLAVA II. (I.) JAKO KRÁLE

V perličkovém vnitřním kruhu žehnající anděl, před nímž se pokorně sklání mužská postava. Obraz je krásným příkladem znázornění andělů. Relief je plný pohybu v souměrných gestech a přímo mistrném vkomponování do plochy kruhu. Žehnající a ochranný pohyb andělovy ruky je doplněn pohybem kadidelnice na dlouhém závěsu.

Zlomky opisu jsou nečitelné.

Vnější kruh je hladký.

STŘÍBRO. 16×17 mm 0,535 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XVII, Č. 19.

33. LÍČ DENÁRU VLADISLAVA II. (I.) JAKO KRÁLE

RUB TĚHOŽ DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)
JAKO KRÁLE

I na rubu tohoto denáru je v perličkovém vnitřním kruhu umístěna andělská scéna: dva proti sobě obrácení andělé dotýkají se koule s křížkem na dlouhé žerdi, kterou oba volnou rukou drží. Smysl této symbolické scény je snad udržování vlády církve nadpřirozenou mocí. Její provedení ukazuje v rozložení celku i v podrobnostech touž mistrnou ruku jako líc denáru. V oblečení se však oba andělé na rubu navzájem liší. Pravý má na sobě mužský šat, levý splývající, tunikový šat ženský. Z opisu jsou čitelná jen jednotlivá písmena. Okraj je ozdoben malými zoubky.

34. RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.) JAKO KRÁLE

RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

Prostovlasý jezdec s praporcem na krátké žerdi na koni vlevo v perličkovém vnitřním kruhu. V poli za zády jezdce písmeno R. Tento relief je ve svém celku důstojným protikladem jezdce zápasícího se lvem. Na velmi dobře zachovaném kusu je pozoruhodná čistota detailů, podaných trochu tvrději než na líbezném obrázku ohyždného zápasu (obr. č. 29). Písmeno R je vykládáno jako počátek označení „král“ (Rex) a denár je proto zařazován do doby vlády Vladislava II. jako krále.

Opis je nečitelný.

Okraj je nezřetelný.

35. RUB DENÁRU VLADISLAVA II. (I.)

RUB DENÁRU KNÍŽETE FRIDRICHA (1173, 1179–1182,
1182–1189)

Vynikající rytecké umění na českých denárech v druhé polovině 12. stol. zaniká. Dosavadní literatura klade však do této doby ještě několik denárů vysoké kvality hodných povšimnutí.

V perličkovém vnitřním kruhu je podle starší předlohy vyryto poprsí sv. Václava, držícího v pravé ruce kříž podobný žezlu, levou ruku pozdviženu, se svatozáří a v plášti sepjatém na pravém rameni. Svatozář je reliefní, jakoby podložena pod hlavu. Hlava světceva, neobyčejně jemné řezby, má působivý výraz obličeje. Proti přesvědčivosti hlavy je tělo poněkud sražené a pravá ruka neúměrně malá. Svými výtvarnými kvalitami se tento denár hlásí k denárům starším.

Z opisu je čitelné pouze --VVENCEZL--

Vnější kruh je nezřetelný.

36. RUB DENÁRU KNÍŽETE FRIDRICHA
(1173, 1179-1182, 1182-1189)

LÍC DENÁRU KNÍŽETE VÁCLAVA II. (1191–1192)

Doba velikého ryteckého umění odezněla. Řezačům želez zůstává znalost velikých obrazových možností na mincích, ale schopnost uměleckého výrazu je podstatně zmenšena. Na našem denáru je v perličkovém vnitřním kruhu zobrazen kníže v celé postavě v destičkovém brnění. Na hlavě má přilbu, v pravé ruce kopí s praporcem na dlouhé žerdi, v levé štít. U pravé ruky je neznámý předmět podoby dolů obráceného hrotu šipky, který býval symbolem trojjedinosti, v poli vlevo nahoře písmeno VV. Nohy knížete a část žerdi přesahují kruh do opisového pruhu. Denár svědčí o úpadku přesnosti, jakou se vyznačovaly denáry předchozí doby.

Z opisu jsou čitelná jen některá písmena.

Vnější kruh je nezřetelný.

Celý obraz je na mincovním střížku posunut ze středu.

37. LÍC DENÁRU KNÍŽETE VÁCLAVA II. (1191-1192)

LÍČ DENÁRU PŘEMYSLA I. (1192-1193, 1197-1230)

Obraz tohoto jezdce s vlajícím pláštěm a praporcem na koni, nepoměrně malém, působí již jako ozvěna oněch krásných jezdeckých obrazů českých denárů první poloviny 12. století. Podání pláště je byzantského způsobu. Perličkový vnitřní kruh prozrazuje svými nepravidelně punčovanými perličkami technickou novinku, pomocný tenký lineárně podkreslený kruh, na který byly perličky teprve vybíjeny.

Z opisu jsou čitelná pouze některá písmena.

Vnější kruh je hladký.

38. LÍC DENÁRU PŘEMYSLA I. (1192–1193, 1197–1230)

RUB TĚHOŽ DENÁRU PŘEMYSLA I.

Poloviční postava bezvousého muže v perličkovém kruhu snad v náznaku architektury. V pravé ruce drží předmět podoby žezla, levou má pozdviženu. Opis naznačuje, že by to mohl být sv. Václav, ač nelze přezírat, že nemá nimbus. Po stranách jsou dva měsíční srpky a nahoře souměrně rozložená trojice osmipaprskových hvězd. V obrazové náplni řemeslně dobře navrženého i rytého denáru se patrně ozývají vlivy nových německých mincí, brakteátů.

Z opisu jsou čitelná jen některá písmena.

Vnější kruh je hladký.

Mincovní obraz je silně vysunut ze středu dolů.

39. RUB DENÁRU PŘEMYSLA I.

VELKÝ BRAKTEÁT Z 1. POLOVINY 13. STOLETÍ

Časté stahování a obnovování českých mincí v druhé polovině 11. a v celém 12. století dávalo možnost střídání mincovního obrazu na našich denárech a jistě působilo podnětně na rozvoj jejich formální stránky. Skutečná hodnota českých peněz v té době však poklesla, což vedlo k úplnému rozvrácení peněžního hospodářství, které krátké vlády jednotlivých, navzájem se potírajících členů Přemyslova rodu v 2. polovině 12. století nemohly uvést do pořádku. Teprve Přemysl I. (1192–1193, 1197–1230) se dvakrát pokusil o zlepšení mince: zavedením těžších a lepších denárů a kolem r. 1210 zavedením nového druhu peněz vůbec, jednostranných brakteátů, jaké byly raženy v Německu už od 1. poloviny 12. století a v jejichž obrazech dosáhlo rytecké umění svého vrcholu na mincích německých.

České brakteáty napodobovaly zrnem, velikostí i rázem přesně míšeňský vzor, protože jedním z hlavních jejich úkolů bylo vypudit z Čech do země vnikající míšeňské ražby. Od míšeňských se t. zv. velké české brakteáty liší ve všech variantách základního typu pouze korunou na hlavě panovníka, sedícího průčelně a držícího v obou rukou rozličné symboly panovnické moci. Tak na vyobrazeném kuse v pravé ruce žezlo, ozdobené pod křížem, symbolem křesťanské víry a moci panovnické, i malým kroužkem, vykládaným jako symbol věčnosti; v levé ruce žezlo složené z dvojí lilie, symbolu mírumilovnosti a božské ochrany.

Jakostí byly brakteáty výborné a technicky přinášely pokrok zrychlením výroby, protože jedním úderem jednoho razidla na měkké podložce mohlo jich být vyraženo několik.

40. VELKÝ BRAKTEÁT Z 1. POLOVINY 13. STOLETÍ

STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

Jako snad některé stříbrné doly na Českomoravské vysočině umožnily Přemyslu I., aby kolem r. 1210 zavedl velké brakteáty, poskytla ložiska stříbra, patrně kolem Jihlavy, možnost jeho jmenovci, Přemyslu II., aby kolem r. 1260 decentralisací a novou organizací českého mincovnictví zavedl t. zv. střední a malé brakteáty (zhruba asi 17–32 mm, moravské 13–24 mm v průměru). Setrvačnost ikonografie velkých brakteátů byla na ražbách menších střížků vystřídána pestrou směsí motivů ze světa zvířat, hlavně báječných, geometrickými prvky, částicemi lidského těla a architektur a rozličných heraldických symbolů, které se v době rychle se rozvíjejících přísných heraldických pravidel stávají oblíbenými mincovními motivy. Valná většina i menších českých a moravských brakteátů je němá, t. j. nemá žádného opisu a lze je tedy určit jen s obtížemi a pouze přísným rozborem nálezů. Vyobrazený střední brakteát má vzácně opis na žlábkovitě prohloubeném okraji mince. Vlastní mincovní obraz představuje v krajně schematickém podání hlavu panovníka zředu s korunou, obklopenou třemi věžemi.

Opis + REX • OTACKARVZ

STŘÍBRO. 26 × 27 mm 0,86 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XX, Č. 1.

41. STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

Mezi rozličnými motivy, znázorňujícími téměř vždy stylisovanou formou heraldická zvířata nebo rozličné netvory, se na české minci po prvé objevuje v heraldické dokonalosti i obraz českého lva. Je vzpřímený, korunovaný a dvouocasý a je do reliefu středních brakteátů přepsán ryze heraldicky a s velkým dekorativním smyslem. Na okraji mince je kruh ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 24 × 25 mm 0,84 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XXII, Č. 2.

42. STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

Mezi dvěma kroužky hlava panovníka s korunou. Nahoře obloučkovitý náznak architektury s dvěma věžemi po stranách. Nad obloučkem větší věž s cimbuřím. Relief je jasný, přehledný a dekorativně velmi účinný.

STŘÍBRO. 26 × 27 mm 0,615 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, ČESKÉ DENÁRY, TAB. XXII, Č. 31.

43. STŘEDNÍ BRAKTEÁT Z 2. POLOVINY 13. STOLETÍ

LÍC PRAŽSKÉHO GROŠE VÁCLAVA II. (1278–1305)

Jedna z největších měnových a mincovních reforem, reforma Václava II., zavedla u nás r. 1300 na podkladě pohádkového bohatství stříbra v okolí Kutné Hory nejslavnější českou minci, pražský groš, který se stal základem české velmoci ve 14. století, českou slávou a pýchou a platidlem celé střední Evropy. Jeho výtvarná podoba po vzoru groše francouzského města Tours byla dílem vlašských umělců, řezačů želez. Protože byl český groš určen jako mince „věčná“, t. j. neměnná, nemohla se jeho výtvarná forma, již gotická, do té míry rozvinout jako na mincích románských, kde šlo o to, střídat obraz mince co nejčastěji. Proto se opakují na pražských groších stále s důstojným a přímo sebevědomým klidem pouze dva obrazy, české koruny a českého lva.

Líc pražského groše obtáčí po způsobu svého tourského předchůdce obraz české královské koruny s třemi velkými a dvěma nízkými liliemi, zdobenými perlami a kameny, dvojím opisovým pruhem, odděleným dvojím vnitřním perlovcem.

Opisy: a) + WENCEZLAUS•SECVNDVS

b) + DEI:GRATIA:REX:BOEMIE

Vnější kruh je perličkový.

44. LÍČ PRAŽSKÉHO GROŠE VÁCLAVA II. (1278-1305)

RUB TĚHOŽ PRAŽSKÉHO GROŠE VÁCLAVA II.

V perličkovém vnitřním kruhu heraldický český lev vpravo. Ačkoliv bylo obrazu českého lva již od 13. století mnohokrát použito na mincích v Čechách a ve Slezsku, přece nikdy se nestal známějším než na úhledných groších, které na líci střídaly jméno panovníkovo a jinak pouze nepatrně obměňovaly – až na poslední groše z r. 1547 – tvar koruny na líci, podobu lva na rubu a tvar písma.

Obraz lva je se vzácnou ušlechtilostí rozložen v kruhu mincovního pole. Heraldická figura, z nejkrásnějších, jaké zná české umění, je plna živého pohybu, který prostupuje přísnou stylisací zvířete v kresbě těla, hlavy, noh, hřívky i dvoupramenného ocasu.

Opis * + * GROSSI ꝛ PRAGENSES

Vnější kruh je z perliček.

45. RUB PRAŽSKÉHO GROŠE VÁCLAVA II.

LÍČ DUKÁTU (FLORÉNU) JANA LUCEMBURSKÉHO
(1310-1346)

Byl to „král cizinec“ Jan Lucemburský, který do naší měnové a mincovní soustavy zavedl r. 1325, po prvé na sever od Alp, jiný mincovní kov než stříbro, zlato. Tehdy, opět pomocí vlašských peněžníků, počal v Praze razit, zcela podle vzoru severoitalského města Florencie, nejstarší české dukáty. I obrazy přesně okopírovali z ražeb rodného města florénu, označující pouze jménem panovníkovým provenienci mince tak, jak to učinilo pak více zemí a států. Na líci umístili v celém poli dokonalý obraz heraldické lilie, před opis byla dána korunka.

Opis IOh'ES | R'BOEM'

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

ZLATO. 21 mm 3,49 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, DONEBAUER, Č. 816.
K. CASTELIN, O ČESKÝCH ZLATÝCH RAŽBÁCH 14. STOL., Č. 1.

46. LÍC DUKÁTU (FLORÉNU) JANA LUCEMBURSKÉHO
(1310-1346)

RUB TĚHOŽ DUKÁTU (FLORÉNU) JANA LUCEMBURSKÉHO

I obraz na rubu dukátu Jana Lucemburského, stejně jako jeho opis, je naprosto převzat z florénů města Florencie. Jen malý český lev vpravo nahoře ukazuje, kde je vlast této mince, nesoucí v celém poli ve strohé podobě obraz florentského patrona, sv. Jana Křtitele. Světec je znázorněn v průčelném pohledu v krátké tunice a kožešinovém plášti. Má dlouhé vlasy a vousy, svatozář z perliček a v levé ruce drží hůl s křížem. Pravá ruka je pozdvižena s žehnajícím gestem.

Vpravo od světcovy hlavy je symbol českého království, heraldický český lev, který má hřívu znázorněnu řadou pěti měsíčních srpků.

Opis • S • IOHA | NNES • B

47. RUB DUKÁTU (FLORÉNU) JANA LUCEMBURSKÉHO

LÍČ DUKÁTU KARLA IV. (1346–1378)

V perličkovém, dole otevřeném vnitřním kruhu poloviční postava Karla IV. Mladá tvář s krátkým plnovousem je rámována dlouhým, zvlněným vlasem. Pravá ruka lehce drží žezlo, levá, mírně pozdvižená, drží říšské jablko s křížem. Král je oděn v přiléhavý šat s měkkými záhyby a má plášť s bohatě zdobeným okrajem, sepjatý na prsou velkou sponou. Jde tu o podobu mladého Karla IV. před římskou korunovací, po níž se jeho tvář na pozdějších dukátech mění v starší. Tvůrce této mince není znám.

Opis + KAROLVS ꝛ D | EI ꝛ GRACIA

Vnější kruh je z perliček

ZLATO. 21 mm 3,52 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, DONEBAUER, Č. 839.
CASTELIN, O ČESKÝCH ZLATÝCH RAŽBÁCH 14. STOL., Č. 3 VAR.

48. LÍC DUKÁTU KARLA IV. (1346-1378)

LÍČ DUKÁTU KARLA IV. (1346–1378)

V perličkovém, dole otevřeném vnitřním kruhu poloviční postava Karla IV. Starší tvář s kníry a plnovousem, rámovaná bohatým vlasem, má známé, ale usměvavější rysy, než jak je zachovávají malířské nebo sochařské současné památky. Koruna na hlavě, přerušující nahoře vnitřní kruh i opis, je už císařská. Můžeme proto dukát datovat do let 1355–1378. Pravá ruka Karlova drží lehce žezlo, levá říšské jablko. Císař je oděn ve volnější spodní šat a plášť téměř uzavřený, sepjatý velikou sponou.

Opis KAROLVS ◦ D | EI ◦ GRACIA

Vnější kruh je z perliček.

ZLATO. 22 mm 3,482 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, DONEBAUER, Č. 835.
CASTELIN, O ČESKÝCH ZLATÝCH RAŽBÁCH
14. STOL., Č. 9.

49. LÍC DUKÁTU KARLA IV. (1346-1378)

TAK ZVANÝ PENÍZ JIŘÍHO Z PODĚBRAD (1458–1471)

Obraz českého lva se udržel na větším druhu drobné české mince, t. zv. penězích, od r. 1383, kdy byly zaraženy, téměř sto let. Za tu dobu doznal několikeré změny ve svém plastickém podání. Vždycky však byla to mince jednostranná, určená pro nejběžnější směnu největšího počtu lidí. Nejúhlednější podoby došla v době vlády Jiřího z Poděbrad, patrně jeho velkou mincovní reformou z r. 1469. V perličkovém kruhu je tu vkusně na celé plošce drobounké mince rozložen pronikavě stylisovaný český lev doprava kráčeající.

STŘÍBRO. 14×15 mm 0,34 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

SMOLÍK, PRAŽSKÉ GROŠE, TAB. II, Č. 21.

50. TAK ZVANÝ PENÍZ JIŘÍHO Z PODĚBRAD (1458-1471)

LÍČ DVOUTOLARU ŠTĚPÁNA ŠLIKA († 1526)
A JEHO BRATŘÍ Z R. 1520

Hrubá, t. j. velká mince, zaražená v Čechách krátce před r. 1520 hrabaty Šliky v jejich soukromé mincovně v Jáchymově po vzoru tyrolských a saských „guldenů“, dala novému druhu velkých stříbrných peněz jméno. Z „Joachimsthalergulden“ vznikl německý název „Thaler“ a český „tolar“, který se udržel v rozličných zemích a v rozličné formě až podnes. Svou větší plochou – až 44 mm – dal však tolar i nové možnosti výtvarnému projevu na českých mincích. Právní povaha mince si ovšem už od doby grošové žádala vlastně jen nové ztvárnění reprezentivních obrazů, znaku vydavatele mince a jeho podoby, nebo znaku státu a země. Ale v tomto omezení se umělecký projev pohyboval zcela volně.

Novinkou na českých tolarech jsou také značky mincmistra nebo vardajna, druhého úředníka mincovny, odpovědných za ražbu a jakost mincí. Od r. 1511 se objevují na českých mincích i letopočty.

Šlikovský dvoutolar z r. 1520 z mincovny v Jáchymově, první český dvoutolar vůbec, má na líci v hladkém, místy přerušovaném a perličkovém, nahoře korunkou lva přerušeném kruhu obraz mohutného českého lva, vyznačujícího se již v časně renesančním podání bohatou kresbou, hlavně hřívy a ocasu, usilující o největší plnost vnitřního pole mince. Křížek v první smyčce dvojího ocasu, stejný jako rozdělovací znaménko v opisu, je značkou některého z prvních rudohorských medailérů v Jáchymově, kde právě v té době vznikala i charakteristická náboženská medaile, jejíž rytci byli většinou i tvůrci tolarových razidel.

Opis + LVDOVICVS + PRIMVS + DEI + GRACIA
+ REX + BOEM + 1520

Vnější kruh je dvojitý, hladký a z útlého vavřínového věnce.

STŘÍBRO. 43 × 44 mm 58,42 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FIALA, DONEBAUER, Č. 3745.
FIALA, SCHLICK, Č. 5.

51. LÍČ DVOUOLARU ŠTĚPÁNA ŠLIKA (†1526)
A JEHO BRATŘÍ Z R. 1520

LÍČ TOLARU FERDINANDA I. (1526–1564)
Z MINCOVNY JÁCHYMOVSKÉ

Krátce po nastoupení v Čechách prosadil Ferdinand I., aby šlikovská mincovna v Jáchymově vydávala mince, tolary a groše, jen královského rázu, t. j. s obrazem krále, s jeho znakem i plným titulem. Titul habsburských vladařů je velmi složitý a vtěsnává se do opisů na mincích jen pomocí zkratek. Renesance, jejíž široký proud zachvátil tehdy už i střední Evropu a vynutil si vytvoření velkého peněžního nominálu, vtiskla pak svůj ráz i mincovním obrazům. Řada prvních t. zv. vládních tolarů jáchymovských je toho bohatou ukázkou. Jejich prostá elegance je výsledkem působení vlivů velikých mistrů italské a německé renesanční medaile. Příbuznost vzniku a výroby medaile a mince dospívá v počátcích tolarové měny u nás svého vrcholu.

Na líci tolaru Ferdinanda I. bez letopočtu (z let 1527–1528), díle mincmistra a rytce Utze Gebharta, je v dvojitém – provazcovitém, nahore přerušeném, a perličkovém – vnitřním kruhu poloviční postava krále vlevo. Má mladistvou tvář a je oděn v renesanční rytířské brnění s hlavními atributy své moci: korunou na hlavě a žezlem v pravé ruce. V levé ruce drží jílec meče a na prsou má řád zlatého rouna. Portrét králův, který působí svou klidnou majestátností, je příbuzný mincovním obrazům v Hallu (Inntal) a ovlivněn ranými medailérskými díly německé renesance.

Opis: mincmistrovské znamení FERDINAN ∇ D ∇ G ∇ BOEM ∇
HUNG ∇ DAL ∇ CRO ∇ REX ∇ INF

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

52. LÍC TOLARU FERDINANDA I. (1526–1564)
Z MINCOVNY JÁCHYMOVSKÉ

RUB TĚHOŽ TOLARU FERDINANDA I.

V dvojitém vnitřním kruhu, provazcovitém a ze sekaných perliček, pod korunou čtvrcený, po stranách dovnitř obloukovitě prohnutý štít se znaky česko-uherskými, uprostřed štítek s rakousko-burgundským znakem. Prostá jednoduchost linií působí klidnou vznešeností, k níž přispívá i jasný, přehledný tvar renesančního písma.

I tolarová razidla byla až do zavedení mincovních válců puncována. Také jejich puncy tvořily vždy větší části obrazu: celou hlavu, paži nebo ruku, křídlo nebo ocas orla. Chybným vražením některého puncu do matrice byl obraz mnohdy ošklivě zdeformován.

Opis: mincmistrovské znamení HISP ∇ ARCHID ∇ AVST ∇ DVX
∇ BVRG ∇ SLE ∇ MARCH ∇ MO

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

53. RUB TOLARU FERDINANDA I. Z MINCOVNY
JÁCHYMOVSKÉ

LÍČ KLADSKÉHO TOLARU JANA Z PERNŠTEJNA
(† 1548) Z R. 1540

V ýnosný příklad šlikovské ražby v Jáchymově se snažili napodobit i jiní mocní feudálové, jimž samostatné mincování bylo znakem příslušnosti k nejvybranější rodové skupině šlechty. Jan z Pernštejna, v letech 1537–1547 pán na Kladsku, razil tam vzácné dukáty, tolary a jejich díly, na jejichž líci neznámý vratislavský řezač želez podle neznámého návrhu vkusně umístil do vnitřního perličkového kruhu mezi bohatou výzdobu stylisovaných lupenitých motivů dva spojené štíty se znaky. Vpravo je pernštejnská zubří hlava ve velmi působivém plastickém podání, vlevo dva kladské pruhy. Celek patří k nejúčinnějším mincovním obrazům tolarové doby.

Opis * IOHAN * BARO * A * BERNSTEIN * IN * HELF
Vnější kruh je ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 40 mm 28,55 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FRIEDENSBURG-SEGER, Č. 2805.
NOHEJLOVÁ, KLADSKO, Č. 9.

54. LÍČ KLADSKÉHO TOLARU JANA Z PERNŠTEJNA
(†1548) Z R. 1540

RUB TÉHOŽ KLADSKÉHO TOLARU JANA Z PERNŠTEJNA

V perličkovém vnitřním kruhu znak českého království, k němuž tehdy hrabství kladské patřilo, dvouocasý lev, krácející vpravo. I tato renesančně bohatá, hybná kresba, originálně řešená v podrobnostech hlavy, těla a zvláště ocasu lva, je prací jménem nám neznámého vratislavského rytce. V třásních hřívy je ukryt dosud nepovšimnutý nápis v gotické majuskule: GLAC, umístěný obráceně.

Opis ✱ MONE ✱ NO ✱ COMITATVS ✱ GLACENS ✱ 1540

Vnější kruh je z perliček.

55. RUB KLADSKÉHO TOLARU JANA Z PERNŠTEJNA
Z R. 1540

LÍC RYCHLEBSKÉHO TOLARU
VILÉMA Z ROŽMBERKA († 1592) Z R. 1587

Jinou feudální rodinou, usilující o všechny atributy nejvyšší moci a vladařské samostatnosti, byli Rožmberkové, kteří v dolech ve slezských Rychlebech získali přechodně materiálový podklad pro vlastní ražbu. Tam byla ražena nejen velká řada dukátů Viléma z Rožmberka, nýbrž i jeho velmi vzácné stříbrné mince, tolary dvojího typu. Razidla pro oba typy těchto tolarů ryl vratislavský řezač želez Mathes Kauerhase.

Na líci prvního z nich je ve vnitřním kruhu z drobných perliček vykrajovaný štít s rožmberským znakem, obtočený řetězem řádu zlatého rouna, jehož odznak, zlaté rouno, přerušuje dole opis. Nad štítem je korunovaná helmice s bohatými lupenitými fafrnochy a pětelistou růží v klenotu, která nahoře dělí opis.

Opis WILHELM \diamond REGIR \diamond | D \diamond HAVS \diamond ROSENB \diamond 87

Vnější kruh je z perliček.

56. LÍČ RYCHLEBSKÉHO TOLARU VILÉMA Z ROŽMBERKA
(†1592) Z R. 1587

RUB RYCHLEBSKÉHO TOLARU
VILÉMA Z ROŽMBERKA Z R. 1587

V dvojitém, hladkém a perličkovém, nahoře přerušeném kruhu kráčí doprava sv. Kryštof. Je oblečen v krátký kabátec a má bohatě vládní plášť. Je bos. U pasu má poutnickou mošnu, v pravé ruce poutnickou hůl (vytržený strom), na levém rameni Ježíška, držícího jablko, symbolisující vládu nad světem. Dobře komponovaný obraz působí zejména bohatstvím rozvinuté formy v hoření polovině a jejím kontrastem proti hladkým plochám ve spodní polovině pole. Je dílem vratislavského řezače želez Mathese Kauerhase.

Opis MONETA \diamond NOVA \diamond ARGEN \diamond REICHSTEIN \diamond 87
Vnější kruh je perličkový.

STŘÍBRO. 42 mm 28,295 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

FRIEDENSBURG-SEGER, Č. 2506.
NOHEJLOVÁ, ROŽMBERSKÉ TOLARY, Č. 1.

57. RUB RYCHLEBSKÉHO TOLARU VILÉMA Z ROŽMBERKA
Z R. 1587

RUB MALÉHO GROŠE RUDOLFA II. (1576–1612)
Z R. 1578 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Jediný druh mince za celých tisíc let české ražby, který má ve své legendě český nápis, je malý groš, ražený od let 1576/78, kdy byl zaveden jako polovina bílého groše, tříkrejcaru. Malý groš má na rubu korunovanou iniciálku králova jména mezi rozličnými ozdobami a pod ní třířádkový nápis. Některé kusy jsou velikými vzácnostmi, jako právě vyobrazený exemplář z doby Rudolfa II., ražený r. 1578 v Praze za mincmistra Tobiáše Gebharta kolky, rytými řezačem želez Michalem Stolzem. Má korunované R mezi paprsky a třířádkový nápis

• MALEY • | • GROSS | • 1578 •

Celé pole je orámováno hladkým a zoubkovaným kruhem.

STŘÍBRO. 18 mm 1,08 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA

ČERMÁK-SKRBEK, Č. 197.
JANOVSKÝ, Č. 2.
MILLER-AICHHOLZ.

58. RUB MALÉHO GROŠE RUDOLFA II. (1576-1612) Z R. 1578
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB TOLARU RUDOLFA II. Z R. 1585
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Tolar Rudolfa II. pražského mincmistra Lazara Erckra z r. 1585 má na rubu obraz letícího říšského dvouhlavého korunovaného orla ve vnitřním hladkém a perličkovém kruhu. Na prsou orla je říšské jablko s rakouským štítkem, u pravého spáru meč, u levého žezlo. Obraz, který byl navržen významným medailérem Antoniem Abondiem († 1591), silně utrpěl řemeslným přepisem do razidel běžných mincí. Přece však tu jde o zajímavý pokus vybočit z přísných předpisů a císařský znak se všemi podrobnostmi vyjádřit bez heraldické ztrnulosti. Návrh Abondiův se, bohužel, nezachoval. Kolek razidla ryl pražský řezač želez Michal Stolz. Obraz letícího orla byl, ve spojení s celou postavou panovníkovou na líci, charakteristickou značkou výrobků pražské mincovny z materiálu, dodávaného jedním z největších šejdířů Rudolfovy doby, Bartolomějem Albrechtem z Norimberka.

Opis • ARCHIDVX • AVSTRI mincm. znamení DVX • BV • MA •
M • 1585.

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 41 mm 28,22 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

JANOVSKÝ, Č 36.
MILLER AICHHOLZ.
NOHEJLOVÁ, Z PŘÍBĚHŮ.

59. RUB TOLARU RUDOLFA II. Z R. 1585
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

LÍČ DESETIDUKÁTU RUDOLFA II. Z R. 1603
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

V perličkovém vnitřním kruhu, nahoře i dole přerušeném, postava Rudolfa II., poněkud doleva natočená. Je v bohaté zbroji, s korunou na hlavě, s řádem zlatého rouna na prsou, s mečem po levém boku, s žezlem v pravé ruce, v levé ruce má říšské jablko. Po stranách korunované, bohatě vykrajované štíty se znaky: vpravo s českým, vlevo s uherským. U nohou panovníkových štítek se značkou pražského mincmistra Hanuše Lasanze. Celý obraz, hlavně partie hlavy, je pěkně řezán a obratně komponován. Snad se dá jeho forma vysvětlit působením Antonia Abondia, ačkoliv autora návrhu neznáme. Kolek sám je prací pražského rytce želez Jana Konráda Greutera.

Opis RVDOLPHVS • II • DG • R • I | S • A • G • HV • BOE • REX

Vnější kruh je z perliček.

ZLATO. 40 mm 34,75 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

JANOVSKÝ, Č. 82.
MILLER—AICHHOLZ.
NOHEJLOVÁ, Z PŘÍBĚHŮ.

60. LÍČ DESETIDUKÁTU RUDOLFA II. Z R. 1603
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB DUKÁTU MATYÁŠE (1612–1619) z R. 1612
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

V provazcovitém, několikrát přerušovaném kruhu postava sv. Václava v bohaté, pozdně renesanční úpravě. Sv. Václav má vévodskou čepici, je oblečen v rytířskou zbroj a rozhalený plášť, který spadá nazad. Po levém boku má meč, v pravici drží praporec s orlicí, levicí se opírá o štít s tímtéž heraldickým znamením. Je to poslední obraz patrona české země na minci vlastních Čech (Morava a Slezsko se k němu ještě vrátily).

Razidlo dukátu ryl Jan Konrád Greuter, řezač želez pražské mincovny, návrh vytvořil dnes neznámý umělec. Obraz sv. Václava na rubu českých dukátů z let 1611 a 1612 měl veliký politický význam, když jinak byl od dob Maxmiliána II. běžně používán znak heraldicky znázorněného říšského orla. Matyáš, který zápasil o vládu s Rudolfem II., chtěl zřejmě připomenout oprávněnost svých nároků na Čechy i obrazem zemského patrona.

Opis S • VVENCESLAVS | PAT • BOHEM •

Vnější kruh je provazcovitý.

ZLATO. 22 mm 3,47 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

JANOVSKÝ, Č. 34.
MILLER AICHHOLZ.
NOHEJLOVÁ, Z PŘÍBĚHŮ.

61. RUB DUKÁTU MATYÁŠE (1612-1619) Z R. 1612
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB TOLARU (BEZ LETOPOČTU) FRANTIŠKA
Z DIETRICHSTEINA († 1636) JAKO BISKUPA
OLOMOUCKÉHO

Snaha několika nejmocnějších šlechticů o získání privilegia vlastní ražby donucovala panovníky ve chvílích dynastických krisí, aby udělením mincovního práva platili rozličné služby. Tak si František z Dietrichsteina vymohl r. 1608 na Rudolfu II., využívaje jeho rozporů s bratrem Matyášem, potvrzení starého mincovního práva olomouckých biskupů a zahájil ražbu patrně hned ve své mincovně v Kroměříži. Jeho významné postavení místodržícího v osudných dobách habsburského vítězství nad českým povstáním mu poskytovalo nejlepší podmínky. Mezi řadou úhledných tolarů s kardinálovým portrétem od neznámého umělce na líci upoutává rubní obraz postavy sv. Václava, pozdně renesančního pohybu, s velikou pozorností k detailům ve výzdobě rytířské zbroje, pláště, vévodského klobouku, praporce i štítu s orlicí. Rytce nezapomněl ani na svatozář, která, zdá se, na původním návrhu nebyla znázorněna. Světec má však tvář starce. Obraz uzavírá vnitřní, nahoře i dole otevřený provazcovitý kruh.

Opis S · WENCES · ECCLÆ · | OLOMV · CEN · PAT ·

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

62. RUB TOLARU (BEZ LETOPOČTU) FRANTIŠKA Z DIETRICH-
STEINA (†1636) JAKO BISKUPA OLOMOUCKÉHO

LÍC DVACETIČTYRKREJCARU ČESKÝCH STAVŮ
Z R. 1619 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Odboj stavů českých zemí proti Habsburkům se projevil i v mincovnictví pronikavou změnou, která, kodifikována mincovním řádem z 28. června 1619, zaváděla u nás novou měnu, krejcarovou, zachovávajíc však stále tolar jako oblíbené platidlo vysoké hodnoty. I noví vladaři jednotlivých zemí použili pro své mince reprezentativních obrazů. Čeští stavové vtiskli, dílem rytce razidel v pražské mincovně Jana Konráda Greutera, na líc obraz koruny, na rub českého lva. Na vyobrazeném líci pražského dvacetičtyrkrejcaru mincmistra Benedikta Hübmera je nad letopočtem 1619 obraz koruny uzavřen do provazcovitého vnitřního kruhu.

Opis: V oválu mincmistrovské znamení MONETA • REGNI •
BOHEMIAE

Vnější kruh je provazcovitý.

STŘÍBRO. 31 mm 7,58 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

ČERMÁK SKRBEK, Č. 328.
JANOVSKÝ, Č. 1.
MILLER AICHHOLZ.
NOHEJLOVÁ, PODZIM.

63. LÍČ DVACETIČTYRKREJCARU ČESKÝCH STAVŮ Z R. 1619
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB TĚHOŽ DVACETIČTYRKREJCARU ČESKÝCH
STAVŮ Z R. 1619

Český lev v podání Jana Konráda Greutera, rytce pražské mincovny, uzavřený v perličkovém kruhu. Je to úhledný mincovní obraz bez velikých nároků na originalitu. Numismaticky důležitý detail je skutečnost, že lev nemá zuby.

Místo obvyklého královského titulu užili navrhovatelé rázu stavovských mincí symbolického hesla „V Bohu síla“, které bylo oblíbeným heslem evangelických kruhů.

Opis ∴ IN DEO FOR (označení hodnoty) TITVDO

Vnější kruh je provazcovitý.

64. RUB DVACETIČTYRKREJCARU ČESKÝCH STAVŮ Z R. 1619
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

LÍČ TOLARU MORAVSKÝCH STAVŮ Z R. 1620
Z MINCOVNY OLOMOUCKÉ

Ve vnitřním, provazcovitém a hladkém, nahoře přerušeném kruhu šachovaná moravská orlice, vkusně rozložená v ploše mincovního pole. Tato nejkrásnější a velmi vzácná moravská mince byla ražena minc-mistrem Kryštofem Cantorem ve stavovské mincovně v Olomouci. Tvůrce jejích obrazů, bohužel, dosud neznáme.

Opis * MONETA * NOVA * MARCHIO * MORAVIÆ

Vnější kruh je dvojitý, hladký a složený z hustě seřazených květinových kalíšků.

65. LÍČ TOLARU MORAVSKÝCH STAVŮ Z R. 1620
Z MINCOVNY OLOMOUCKÉ

V dvojitém, provazcovitém a hladkém vnitřním kruhu, nahoře i dole přerušeném, obraz, který dojíma svou hlubokou symbolikou, i když je průměrného provedení: jehlan, na jehož podstavci je nápis VN|IO (= Jednota), obtočený třikrát vinnou révou s listy a zakončený nahoře v opisu malou koulí. Po obou jeho stranách v poli jsou písmena C-C, značka mincmistra Kryštofa Cantora.

Opis, vztahující se k jednotě, tvoří myšlenkový celek s obrazem, jehož význam by bez slovního opisového vysvětlení nebyl jasný *TE* STANTE * | * | * | VIREBO * 1620 [pokud ty stojíš, budu silná].

Vnější kruh je z květinových kalichů.

66. RUB TOLARU MORAVSKÝCH STAVŮ Z R. 1620
Z MINCOVNY OLOMOUCKÉ

RUB DESETIDUKÁTU FRIDRICHA FALCKÉHO
(1620–1621) Z R. 1620 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Representativní ráz mince trval i za „zimního“ krále Fridricha Falckého, zvláště když její vnější podoba byla svěřena témuž rytci, J. K. Greuterovi, který podle dvorských pokynů vytvářel už obrazy mincí Rudolfových, Matyášových i stavovských. Proto se setkáváme na líci hrubých mincí Fridrichových, velmi vzácných, s touž postavou krále jako na mincích Rudolfových (a později Ferdinanda II.), jenomže v doprovodu jiných znaků a opisů. Právní stránka mince kladla však váhu na vyobrazení znaků všech zemí toho kterého vladaře. A tak, má-li na líci téhož desetidukátu postava Fridrichova po stranách znak českého království a znak falcký, má vyobrazený rub téže mince v provazcovitém vnitřním kruhu znaky všech pěti zemí koruny české: Čech, Moravy, Slezska, Horní a Dolní Lužice. Je to naposled před ztrátou obou Lužic r. 1635, kdy znaky všech českých zemí byly spolu spojeny. Mincovní obraz ryl J. K. Greuter s velikou péčí o správný heraldický výraz. Mincmistrovská značka patří Pavlu Škrétovi.

Opis DVX BAVA • MAR • MO • DV • mincmistrovské znamení
X • SILE • MAR • LVSA • 1620 •

Vnější kruh je provazcovitý.

STŘÍBRO. 40×41 mm 33,625 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

JANOVSKÝ, Č. 15.
MILLER AICHHOLZ.
NOHEJLOVÁ, PODZIM.

67. RUB DESETIDUKÁTU FRIDRICHA FALCKÉHO (1620–1621)
Z R. 1620 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB DESETIDUKÁTU ALBRECHTA Z VALDŠTEJNA
(† 1634) Z R. 1627 Z MINCOVNY JIČÍNSKÉ

Z feudálů, kteří za třicetileté války sáhli smělou rukou po vlastní ražbě mincí, skutečné, směnné funkci mince a možnému zisku z její výroby nejlépe rozuměl Albrecht z Valdštejna. Nikterak také nepodceňoval účinnost obrazů na mincích, které jeho portrét nesly denně z ruky do ruky. Sám kolikrát zasáhl do otázky vnějšího vzhledu svých kovových peněz, při čemž ho zajímala v první řadě právní stránka obrazů i opisů, slušná úprava, ale celkem vůbec ne umělecký projev rytcův.

Na vyobrazeném rubu desetidukátu z r. 1627 je v provazcovitém vnitřním kruhu, nahoře otevřeném, pod vévodským kloboukem štít s valdštejnským znakem, zdobený po stranách prostými rolverkovými motivy: korunovaná, vpravo hledící orlice, která má na prsou čtvrcený štítek se čtyřmi, po dvou proti sobě obrácenými lvy. Vkusně upravený obraz je patrně prací vratislavského Hanuše Riegra, módního to rytce kolem r. 1630. Byl ražen v jičínské mincovně za mincmistra Jiřího Reicka, jehož značka je umístěna na líci.

Opis: SACRI • ROMANI • IMPERII • PRINCEPS • 1627

Vnější kruh je nejasný.

68. RUB DESETIDUKÁTU ALBRECHTA Z VALDŠTEJNA (†1634)
Z R. 1627 Z MINCOVNY JIČÍNSKÉ

MEDAILE ALESSANDRA ABONDIA († 1648)
NA FERDINANDA III. BEZ LETOPOČTU

V celé historii českého mincovnictví nemáme zachovaný žádný návrh určitého umělce na líc nebo rub některé z mincí. Víme pouze, že skuteční umělci, od 16. století medailéři, navrhovali některé mincovní obrazy, které pak do razidel přenášeli řezači ražebních želez, pokud je nevytvářeli sami podle příkazu dvora, diktujícího obrazovou náplň. Je tedy vzácnou příležitostí, že můžeme porovnat vyobrazený líc medaile Alessandra Abondia († 1648 v Mnichově), syna slavného medailéra Antonia Abondia, na Ferdinanda III. s lícem jeho běžných tolarů a desetidukátů a sledovat tak vzájemný vztah návrhu a běžné mince. Neboť, že jde o použitou předlohu hrubé mince, je jasné.

V celém poli poprsí Ferdinanda III. vlevo, s dlouhými vlasy, v širokém ležatém límci, bohatě zdobeném krajkou, na prsou na stuze odznak řádu zlatého rouna. Poprsí dole sahá až k okraji medaile a dělí opis. I když nedosahuje umělecká výše synovy medaile úrovně prací velkého otce, přece patří tato zlatá medaile k nejkrásnějším výrobkům doby úpadku medailérské tvorby.

Opis • FERDI • III • D : G • ROM • IMP • S • A : G • HV • BO •
REX • AR • AV •

Okraj je mírně zvednutý.

69. MEDAILE ALESSANDRA ABONDIA (†1648)
NA FERDINANDA III. BEZ LETOPOČTU

LÍC TOLARU FERDINANDA III. (1637-1657) Z R. 1641
Z MINCOVNY JÁCHYMOVSKÉ

Obraz líce tolaru Ferdinanda III. (vyobrazený exemplář je z mincovny jáchymovské za mincmistra Davida Knoblocha) byl vyryt řezačem pražské mincovny medailérem Šalamounem Škultétem podle medaile Alessandra Abondia (viz č. 69). Přepis ušlechtilé předlohy byl ovšem zjednodušen a zploštěn; v řadě linií i zhrubl. Některými detaily byl však doplněn (na příklad ve výzdobě na prsou nebo ve tvaru krajky). I když nedosahuje výše své předlohy, patří tento obraz přece k nejpůsobivějším na českých novodobých mincích.

V provazcovitém vnitřním kruhu, dole široce otevřeném, poprsí prostovlasého Ferdinanda III. vlevo, s dlouhými vlasy, širokým ležatým límcem, bohatě zdobeným krajkou, na prsou na stuze řád zlatého rouna. Poprsí dělí dole opis a sahá až k okraji mince.

Opis začíná vpravo dole FERDIN • III • D • G • R • IMPERATOR • S • A •

Vnější kruh je provazcovitý.

70. LÍČ TOLARU FERDINANDA III. (1637–1657) Z R. 1641
Z MINCOVNY JÁCHYMOVSKÉ

LÍC TOLARU FRANTIŠKA ARNOŠTA ŠLIKA († 1675)
Z R. 1660 Z MINCOVNY V PLANĚ

Nebylo-li v novověku používáno k ražbě, ovšem podle řádů královských, mincovního práva, propůjčeného jednotlivým šlechtickým rodům, tedy po sto letech propadlo. Proto se feudálové snažili bez ohledu na zisk z mincovnictví, pouze z prestižních důvodů, ražbu obnovit. Během třicetileté války došlo tak k obnovení mincovnictví šlikovského na základě zisků z vlastních stříbrných dolů u Plané.

Líc vyobrazeného tolaru hejtmana a správce mincovny v Plané, Jana Pelleta, klade po způsobu doby důraz na právní stránku mince, v níž se snaží dát císaři i Bohu, což jejich jest. V dvojitým vnitřním, provazcovitým a hladkém, nahoře i dole otevřeném kruhu je v horní polovině v typickém barokním orámování umístěn figurální výjev, obvyklý na šlikovských mincích od obnovy ražby: scéna Ježíška mezi Pannou Marií a sv. Annou. V dolejší polovině je korunovaný, barokně vykrajovaný a rolverkem nepatrně zdobený čtvrcený štít se šlikovským znakem a malým středním štítkem. Po stranách štítu v obloučku letopočet 1. 6. –. 60.

Opis FRA : ERN : SCHLIK • | COM : A • PASSAN •

Vnější kruh je hladký a perličkovitý.

V hořejší partii je znatelný t. zv. dvojráz, způsobený dvojitým úderem razidla.

RUB TOLARU VÉVODY LOTRINSKÉHO KARLA III.
(1695 — 1711), BISKUPA OLOMOUCKÉHO, Z R. 1702
Z MINCOVNY V KROMĚŘÍŽI

I barokní okázalost dovedla vytvořit neobyčejně působivé mincovní obrazy. Rub tolaru olomouckého biskupa Karla Lotrinského, raženého r. 1702 v kroměřížské mincovně razidly zhotovenými rytcem Jiřím Krauthem, nepůsobí, ačkoliv je plný rodových i mocenských symbolů, dojmem přeplněnosti. V dvojitě orámovaném středním oválu je čtvercový štít se znaky olomouckého biskupství a s rodovým štítkem Karla Lotrinského uprostřed. Je podložen maltézským křížem a zkříženou berlou a mečem. Po stranách jsou dva korunovaní orlové, nad štítem vévodská koruna. Celek je dole ladně doplněn akantovými rozvilinami.

Opis DVX • LOTHAR • ET • BAR • S • R • I • PS • R • C • BO :
COM • 1702

Vnější kruh je dvojitý, hladký a provazcovitý.

STŘÍBRO. 44 mm 28,50 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

LICHNOWSKY-MAYER, STR. 82, Č. 331.
KŘÍŽEK-PAPOUŠEK.

72. RUB TOLARU VÉVODY LOTRINSKÉHO KARLA III.
(1695 – 1711), BISKUPA OLOMOUCKÉHO, Z R. 1702
Z MINCOVNY V KROMĚŘÍŽI

RUB TOLARU JOSEFA I. (1705–1711) Z R. 1711
Z MINCOVNY V KUTNÉ HOŘE

Sjednocení všeho mincovnictví habsburských zemí r. 1659 – až na některé výjimky – vedlo i k úsilí o jednotnější ráz mincí, zvláště těchž nominálů, ražených v rozličných zemích koruny české nebo uherské, nebo v jednotlivých zemích alpských. Původ mince byl označován heraldickou figurou země v prsním štítku dvouhlavého orla. I nyní v nadiktované uniformitě užívaly tedy ještě i hrubé mince habsburských zemí ve svém obraze vedle značky mincmistra také zemského znaku. Drobné mince měly ve svém obraze pouze tento znak. Boj o zachování rozdílu zemských ražeb byl odrazem státoprávního boje.

Jednotný ráz mincí habsburského soustátí byl od počátku 18. stol. určován ve Vídni a výtvarně ovlivňován císařskou ryteckou akademií, která tam byla r. 1715 založena. V jednotlivých mincovnách místní rezači přece však oficiální návrh mírně upravovali.

V provazcovitém, nahoře a dole otevřeném vnitřním kruhu korunovaný dvouhlavý orel s mečem v pravém a s žezlem v levém spáru, na prsou korunovaný oválný štít s českým lvem, ověšený řetězem a odznakem řádu zlatého rouna. Dole v opisu mincmistrovská značka Bernharda Wonsiedlera, mincmistra v Kutné Hoře: nad dvěma vrchy zkřížená hornická kladívka mezi písmeny B–W.

Celý obraz vhodným vkomponováním do kruhu mincovního pole patří k nejkrásnějším projevům barokního ryteckého umění.

Opis GERMAN ◊ HUNGAR ◊ | ET ◊ BOHEMIÆ ◊ REX ◊ 17 | 11 ◊

Vnější kruh je dvojitý, provazcovitý a ze sekaných perliček.

STŘÍBRO. 43 mm 28,665 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

ČERMÁK SKRBEK, č. 1036.
JANOVSKÝ, č. 4.
MILLER AICHHOLZ.

RUB VÝTĚŽKOVÉHO PĚTIDUKÁTU KARLA VI.
(1711 – 1740) Z R. 1722 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Ztráta Španělska a jeho držav vedla Habsburky k intenzivnější těžbě na starých kutištích. I zlaté doly v Jílovém u Prahy byly znovu otevřeny a z jejich výnosu raženy za Josefa I. a Karla VI. v pražské mincovně pěti-, dvou- a jednoduché dukáty v bohaté barokní úpravě. Na líci bývala postava panovníka, oděného s barokní okázalostí, na rubu rozličné symbolické obrazy, jejichž důležitou součástí byl vždy i obraz sovy (znaku Jílového) a slunce (znaku zlata).

Vyobrazený rub velmi vzácného pětidukátu z r. 1722 mincmistra Ferdinanda Scharffa je obrazem důlní scény. V oblacích je barokní světec, Jan z Nepomuku, v obvyklém oblečení, s křížem i palmetou v levé ruce. Na okraji jeho kleriky vine se stuha s iniciálkami jeho jména S. I. N. V dolejší části mincovního obrazu jsou naznačeny z obou stran skalnaté vrchy. V levém je patrně vyzděné ústí hořejší kocourovské štoly, nad nímž jsou počáteční písmena jména tehdejšího majitele Jílového a podnikatele nových kutacích prací, Jana Josefa hraběte Valdštejna: I I C. W. Nad iniciálkami sedí sova se znakem slunce v pravé nožce.

Od otvoru štoly veze horník na kolečku rudu. V povzdálí je znázorněna huť, v níž je patrné vodní kolo. V úseku dole letopočet MDCCXXII.

Opis začíná vpravo dole HOC PATROCINIO | RESTAVRATVR.
[Je obnovováno pod touto záštitou, t. j. záštitou Jana z Nepomuku].
Vnější kruh je hladký, okraj mírně zvednutý.

74. RUB VÝTĚŽKOVÉHO PĚTIDUKÁTU KARLA VI. (1711–1740)
Z R. 1722 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB TOLARU OLOMOUCKÉHO BISKUPA
VOLFGANGA ZE SCHRATTENBACHU (1711–1738)
Z R. 1730 Z MINCOVNY KROMĚŘÍŽSKÉ

Olomoučtí biskupové rozuměli velmi dobře možnosti zisků z vlastní ražby a dlouho ji úspěšně hájili proti dvorské komoře. Mincovními obrazy se nejednou přihlašovali k zemským patronům. Vedle přísně zobrazovaných osobních i arcibiskupských znaků jsou na jejich tolarech celé figurální scény (na líci vyobrazeného exempláře je to sedící sv. Václav v oblacích mezi anděly), podané se vši barokní šíří a sytostí, ale i s úzkostlivou péčí o heraldické detaily. Rub tolaru Volfganga hraběte Schrattenbacha má v celém poli obraz sedícího sv. Cyrila, otočeného vpravo, v bohaté barokní úpravě šatu, pláště, mitry, berly i oválného štítu, na okrajích hojně zdobeného. Kolem hlavy je dvojím kruhem zpodobněna svatozář, v pravé ruce překladatele Písma je kniha v kování a s označením IHS, levá ruka drží berlu. Ve velké řadě tolarových ražeb Schrattenbachových je tento barokně ušlechtilý obraz vítanou změnou pro oko.

Opis S : CYRILL • PRIM • | APOST • MORAV • 1730

Vnější kruh je ze sekaných perliček.

75. RUB TOLARU OLOMOUCKÉHO BISKUPA
VOLFGANGA ZE SCHRATTENBACHU (1711-1738) Z R. 1730
Z MINCOVNY KROMĚŘÍŽSKÉ

RUB VÝTĚŽKOVÉHO JÁCHYMOVSKÉHO TOLARU
MARIE TEREZIE (1740–1780) Z R. 1758
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Pokusy o novou těžbu stříbra v Jáchymově za Marie Terezie daly materiál, z něhož byly raženy v pražské mincovně za mincmistra P. Erdmanna v letech 1758 a 1759 výtěžkové tolary. Jejich rub – dílo řezače želez Františka Altomonte – má přibližně týž obraz dvouhlavého habsburského orla, jaký se stal v rozličných stylových obměnách stálou náplní rubů tolarových mincí habsburského soustátí. Jen prsní korunovaný štít je svisle půlen. V pravém poli je postava sv. Jáchyma jako symbol dolu téhož světce, v levém je znak českého království. Dole v perech ocasu jsou zkřížená hornická kladívka. Drobný ležatý svatoondřejský křížek na konci opisu je značka t. zv. křížového tolaru dvacetizlatkové měny, zavedené reformou r. 1750 a nazvané podle konvence s Bavorskem r. 1753 měnou konvenční.

Opis S • IOACHIMS • THALER | AUSBEUTH • 1758 ×
Vnější kruh je z perliček.

STŘÍBRO. 41 mm 28,03 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

ČERMÁK-SKRBEK, Č. 1374.
JANOVSKÝ, Č. 30.
MILLER AICHHOLZ.

76. RUB VÝTĚŽKOVÉHO JÁCHYMOVSKÉHO TOLARU
MARIE TEREZIE (1740–1780) Z R. 1758 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

LÍČ GREŠLE MARIE TEREZIE (1740–1780) Z R. 1760
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

Mincovní a peněžní reformy doby Marie Terezie přinesly několikrát pronikavé změny v celém systému. R. 1760 zavedením kreditních peněz, drobných mincí z mědi, byl vyřešen dlouhodobý nesoulad vysokých výrobních nákladů a malé platební schopnosti drobné mince vůbec. R. 1762 vydáním papírových bankocetlí bylo zakončeno údobí raženého peníze jako jediného směnného prostředku. I rázu měděných drobných mincí byla věnována úmyslně značná pozornost z obav, aby nevzhlednost nových kovových peněz nepůsobila na široké vrstvy nepříznivě.

Na líci měděné grešle jsou v celém poli korunou a pozdně barokními ozdobami spojeny tři oválné štíty se znaky tří zemí koruny české: Čech, Moravy a Slezska. Celek je úpravou drobnou plastikou, diktovanou zcela vídeňským vkusem.

Vnější kruh je z perliček.

MĚĎ. 23 mm 8,71 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

ČERMÁK SKRBEK, Č. 1394.
JANOVSKÝ, Č. 38.
MILLER AICHHOLZ.

77. LÍC GREŠLE MARIE TEREZIE (1740–1780) Z R. 1760
Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB DVACETIKREJCARU FRANTIŠKA JOSEFA I.
(1848–1916) Z R. 1856 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

V ýrobky českých mincoven byly sjednoceny s rakouskými a uherskými po vnitřní stránce od r. 1659, po vnější od počátku 18. století v hrubé minci, od dob Marie Terezie ve všech druzích mince. Tato uniformita platidel habsburského soustátí se přirozeně projevovala v jejich obrazech, pro které, vlivem vídeňské rytecké školy, dostávala jednotné návrhy ode dvora.

Jako poslední česká mincovna zůstala v činnosti mincovna pražská, která byla uzavřena při zavedení t. zv. rakouské měny r. 1857. Vyobrazeným dvacetníkem z r. 1856 končí samostatné, rozsáhlé a pro střední Evropu několikrát velmi významné české mincovnictví. Jeho rub, nízkého, ale ušlechtilého reliéfu a sevřené formy, je dokladem zmíněné uniformity. Pod císařskou korunou dvojhlavý orel, s korunkami na obou hlavách. V pravém spáru třímá meč a žezlo, v levém říšské jablko. Na prsou má habsburský štít, ověšený řetězem zlatého rouna. Pod orlem označení hodnoty 20, které dole přerušuje opis.

Opis HVNG • BOH • LOMB • ET VEN • | GAL • LOD • ILL •
REX • A • A • 1856

Vnější kruh je z perliček.

STRÍBRO. 22 mm 4,34 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

ČERMÁK SKRBEK, Č. 1559.
JANOVSKÝ, Č. 2.
MILLER AICHHOLZ.

78. RUB DVACETIKREJCARU FRANTIŠKA JOSEFA I. (1848-1916)
Z R. 1856 Z MINCOVNY PRAŽSKÉ

RUB ČESKOSLOVENSKÉ PĚTIKORUNY Z R. 1925
Z MINCOVNY KREMICKÉ

Staré slavné mincovnictví české ožilo až r. 1922 ražbou dvacetihaléřů, prvních mincí republiky československé. Vyobrazen rub první československé pětikoruny, ražené od r. 1925 do 1929 ze směsi mědi a niklu o průměru 30 mm – později byla ražena menšího průměru a z jiné směsi nebo z jiného kovu. Návrh je dílem sochaře Oty Gutfreunda, který zemřel r. 1927; v celém poli smělé a dosti hmotné označení hodnoty číslicí 5 s menšími písmeny Kč vlevo nahoře. Oblouk číslice 5 zčásti objímá, zčásti přetíná náznak vysokých pecí a těžné věže. Pod obloukem číslice je signatura navrhovatele, písmeno G. Obraz, vyvážený v proporcích, je mistrně vkomponován do kruhu. Právem je i cizími autoritami označována za jednu z nejkrásnějších novodobých mincí vůbec.

Vnější kruh je perličkový, okraj zvednutý.

79. RUB ČESKOSLOVENSKÉ PĚTIKORUNY Z R. 1925
Z MINCOVNY KREMNICKE

RUB ČESKOSLOVENSKÉ KORUNY Z R. 1922
Z MINCOVNY KREMNICKE

Jinou dokonalou ukázkou vysoké umělecké úrovně československých mincí a dokladem, jakou péči věnují umělci i v nové době rázu kovových peněz, je rub československé koruny, ražené od r. 1922 do 1938 ze směsi mědi a niklu. Obraz byl vyryt podle návrhu Otakara Španiela (*1881), tvůrce obrazové náplně většiny československých mincí. Umělecký účín prosté a ladné formy je hluboký, stejně jako ideový obsah reliéfu, a myšlenka, stejně jako její výtvarné provedení, plně odpovídají významu základní jednotky československé měny.

SMĚS MĚDI A NIKLU (50:50) 25 mm 6,66 g
SBÍRKA NÁRODNÍHO MUSEA.

VLČKA, STR. 6 A 7.

80. RUB ČESKOSLOVENSKÉ KORUNY Z R. 1922
Z MINCOVNY KREMICKÉ

OBSAH

Předmluva

Keltské mince na českém území - - - - -	5-6
Antické (hlavně římské) mince na českém území - - - - -	6
České denáry - - - - -	6-8
České brakteáty - - - - -	8-9
Pražské (české) groše a jejich díly (parvi) - - - - -	9-11
Zlaté mince české (florény, dukáty) - - - - -	10-11
Drobné mince, hlavně husitského údobí - - - - -	11
Tolary a jejich díly (mezi nimi i malý groš) - - - - -	11-14
Zlatníky (šedesátikrejčary) - - - - -	12
Krejčar a jeho násobky - - - - -	12-13
Konvenční měna - - - - -	14
Drobné mince z mědi - - - - -	14
Papírová platidla - - - - -	14
Mincovny a mincovní právo královské a soukromé v českých zemích - -	14
Technická stránka ražby - - - - -	15-16
Zaměstnanci mincoven a jejich dílo - - - - -	16-17
Výtvarná stránka českých mincí - - - - -	17
Mincovní obrazy českých denárů - - - - -	17-19
brakteátů - - - - -	19
grošů a prvních dukátů - - - - -	19
tolarů - - - - -	20-21
Zpracování výtvarné stránky českých mincí - - - - -	21-22
Zásady této knihy - - - - -	22
Seznam použité literatury - - - - -	23-26

Obrazová část:

Denáry: Boleslav I. (č. 1) - - - - -	6, 28-29
Boleslav II. (č. 2 a 3) - - - - -	30-33
Adiva-Elfgifa (č. 2) - - - - -	30-31

Emma (č. 3)	- - - - -	6, 32-34
Soběslav Slavníkovec (č. 4-8)	- - - - -	6, 34-43
Břetislav I. (č. 9)	- - - - -	6, 44-45
Vratislav II. (I., č. 10)	- - - - -	7, 46-47
Bořivoj II. (č. 11-17)	- - - - -	7, 48-61
Svatopluk (č. 18)	- - - - -	62-63
Vladislav I. (č. 19-24)	- - - - -	7, 64-75
Soběslav I. (č. 25 a 26)	- - - - -	76-79
Vladislav II. (I., č. 27-35)	- - - - -	18, 80-97
Fridrich (č. 36)	- - - - -	98-99
kníže Václav II. (č. 37)	- - - - -	100-101
Přemysl I. (č. 38 a 39)	- - - - -	18, 102-105
Brakteáty: velký (č. 40)	- - - - -	16, 106-107
střední (č. 41-43)	- - - - -	16, 108-113
Pražské groše: Václav II. (č. 44 a 45)	- - - - -	9, 114-117
České dukáty (florény): Jan Lucemburský (č. 46 a 47)	- - - - -	118-121
Karel IV. (č. 48 a 49)	- - - - -	9, 122-125
Drobná mince: peníz Jiřího z Poděbrad (č. 50)	- - - - -	11, 126-127
Tolary, jejich díly a zlaté mince tolarového údobí české mince:		
Štěpán Šlik a jeho bratří, dvoutolar 1520 (č. 51)	- - - - -	128-129
Ferdinand I., tolar bez let. (č. 52 a 53)	- - - - -	11, 130-133
Jan z Pernštejna, tolar 1540 (č. 54 a 55)	- - - - -	134-137
Vilém z Rožmberka, tolar 1587 (č. 56 a 57)	- - - - -	138-141
Rudolf II., malý groš 1578 (č. 58)	- - - - -	11, 142-143
tolar 1585 (č. 59)	- - - - -	144-145
desetidukát 1603 (č. 60)	- - - - -	20, 146-147
Matyáš, dukát 1612 (č. 61)	- - - - -	148-149
Olomouc, František Dietrichstein, tolar bez let. (č. 62)	- - - - -	150-151
Čeští stavové, 24krejcar 1619 (č. 63 a 64)	- - - - -	20, 152-155
Moravští stavové, tolar 1620 (č. 65 a 66)	- - - - -	20, 156-159
Fridrich Falcký, desetidukát 1620 (č. 67)	- - - - -	160-161
Albrecht z Valdštejna, desetidukát 1627 (č. 68)	- - - - -	162-163
Ferdinand III., medaile Alessandra Abondia bez let. (č. 69)	- - - - -	164-165
tolar 1641 (č. 70)	- - - - -	166-167

František Arnošt Šlik, tolar 1660 (č. 71) ·	- - - - -	168-169
Olomouc, Karel III., tolar 1702 (č. 72)	- - - - -	13, 170-171
Josef I., tolar 1711 (č. 73)	- - - - -	172-173
Karel VI., pětidukát 1722 (č. 74)	- - - - -	174-175
Olomouc, Wolfgang Schrattenbach, tolar 1730 (č. 75)	- - -	176-177
Marie Terezie, výtěžkový tolar 1758 (č. 76)	- - - - -	178-179
měděná grešle 1760 (č. 77)	- - - - -	13, 180-181
František Josef I., dvacetikrejcar 1856 (č. 78)	- - - - -	13, 182-183
Ukázky ražeb Československé republiky :		
pětikoruna, O. Gutfreund (č. 79)	- - - - -	184-185
koruna, O. Španiel (č. 80)	- - - - -	186-187
Obsah	- - - - -	189

KRÁSA ČESKÉ MINCE

EM. NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ

Vydal Orbis, Praha. Šéfredaktor Dr. Josef Štefánek. Osvětové a propagační edice.
Vedoucí redaktor Josef Koliha. Lidová umělecká výroba a řemeslo. Odpovědná
redaktorka Olga Sádková. Technický redaktor Antonín Šásek.

301 09-17, 104.650-54-SV1, 1110

Sazba 2. 7. 1954. Tisk 4. 1. 1955. 1. vydání. Náklad 2.200 výtisků. Plán. archy 8,01.
Autor. archy 9,51. Vydav. archy 9,73. Skupina papíru 5287, formát 70×100, 100 g,
knihtisk, autotyp. Písmo ciceró Garamond. Vytiskl Orbis 3, závod J. Dimitrova v Praze.

D-04675

4⁰/₀. Cena brož. 19,50 Kčs, váz. 27,50 Kčs, VI-7

face
Pacelle